

III RIIGIKOGU

5. istungjärk. **Protokoll nr. 125 (8).**

1928.

III Riigikogu koosolek 10. veebruaril
1928 kell 17.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, siseminister **J. Hünerson**, sõjaminister **N. Reek**, rahaminister **A. Teetsov**, haridusminister **A. Mõttus**, põllutööminister **O. Köster**, töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**, koh-tuminister **T. Kalbus**, teedeminister **A. Ke-rem**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**.

P ä e v a k o r d:

1. A. Kärneri küsimine Vabariigi Valit-susele Mustjala vallale (Saaremaal) kooli-maja ehituselaenu mitteväljaandmise kohta.

2. L. Johanson'i, A. Kärneri ja J. Voi-man'i arupärimise-ettepanek Vabariigi Valit-susele Avinurme elanikkude-kodukäsitöölise metsamaterjaliga mittevarustamise kohta.

3. Riigi tööstusettevõtete, ärikohtade ja viljapuuaedade omanduseks andmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

4. Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tase seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

5. Riigiteenistuses seisvatele maamõõtja-tele tükitöö pealt tasumaksamise seaduse muut-mise seadus — III lugemisel.

6. Rahukohtu trahviseaduse § 29. muut-mise seadus — III lugemisel.

7. Veejuhtmete korrashoiu seadus — III lugemisel.

8. Haapsalu linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — II lugemisel.

9. 1929./30. a. põllumajanduse üles-kirjutamise seadus — II lugemisel.

10. Vahekohtu asjus tsiviilkohtupidamise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

11. Vahekohtu klauselite protokolliga ühi-nemise seadus — II lugemisel.

12. Kriminaal kohtupidamise seaduse § 177. muutmise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

J u h a t a j a **M. Martna**: Avan Riigi-kogu koosoleku.

1. A. Kärneri küsimine Va-bariigi Valit-susele Must-jala vallale (Saaremaal) koolimaja ehi-tuselaenu mit-teväljaandmise kohta, ja raha-ministri vas-tamine küsi-misele.

haministeeriumile anda?

3) Kas ja kuidas kavatsetakse katta valla kulud, mis tekivad kohaleveetud ja seinule-raiutud ehitusematerjali hävinemisega, et ehi-tuselaenu väljaandmisega viivitatakse?

Rahaminister **A. Teetsov**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Kärneri küsimise kohta on Vabariigi Valitsusel järg-mist vastata:

1922. a. esitas Mustjala vallavalitsus Saare maavalitsuse kaudu haridusministeeriumile pal-ve, Võhma algkoolimaja ehitamiseks laenu luba-da Mk. 700.000.— suuruses summas. Palvele ligilisatud algkoolimaja plaani järgi ei leid-nud haridusministeerium võimalikuks laenu välja anda enne, kui vallavalitsus esitab ehi-tustehnilistele ja pedagoogilistele nõuetele vas-tava maja plaani.

Riikliku koolimajade ehitusefondi komis-jon otsustas 12. detsembril 1922 laenu-andmise Mustjala vallavalitsusele lahtiseks jätta seni, kui vallavalitsus ehitustehnilistele ja pedagoogilistele nõuetele vastavalt kokku-seatud koolimaja plaani esitab, põhimõttelikult oldi laenuandmise poolt.

1923. a. esitas Mustjala vallavalitsus valla-nõukogu 21. märtsi 1923. a. koosoleku proto-kolli nr. 2 ära kirja, kus vald koolimaja ehi-tamisest loobub. Riiklik koolimajade ehituse-fondi komisjon oma 7. mai 1923. a. koosolekul otsustas Mustjala valla teate teatavaks võtta.

3. augusti 1926. a. kirjaga nr. 1381 tea-tab Mustjala vallavalitsus rkl. Teetsov'ile, et valla-nõukogu olevat otsustanud pöörata tähendatud Riigikogu liikme poole, et see isiklikult katsuks raha- ja haridusministri

A. Kärner (stp)
(loeb):

Palun Vabariigi Valitsuselt vastust järgmistele kü-simistele:

1) Millistel põhjustel on Mustjala vallale Võhma koolimaja ehituselaenseni välja andmata?

2) Millal kavatsetakse tähendatud vallale ehi-tuselaen — 7.000 krooni, milline ettepanek hari-dusministeeriumi poolt ra-tehtud, riigikassast välja

poole pöörata, et palutud laen Mk. 700.000.— suuruses siiski välja antaks, sest koolimaja olevat pooleli ehitamisel.

Rkl. J. Teetsov'i järelepärimise peale teatas riigikassa kirjaga 3. septembrist 1926 nr. 2502-L, et 1926. a. koolimajade ehitusefondi krediit juba välja jagatud on ja sellepärast Mustjala vallale võimalik anda ei ole.

Laenu nõutati siiski uuesti, kuid uut ehituseplaani siiski ei esitatud.

28. mail 1927 saatis Saare maavalitsus Mustjala vallavalitsuse uue palve haridusministeeriumile laenu saamiseks, kuid jälle ilma maja plaanita.

Kirjaga 22. juunist 1927 palus haridusministeerium Saare koolivalitsust Mustjala valda kohustada algkoolimaja plaani järele saata koolimajade ehituse määruste kohaselt.

25. novembril 1927 saatis Saaremaa koolivalitsus Mustjala valla Võhma algkoolimaja plaani haridusministeeriumile, ja viimase poolt on plaan ühes ehituse eelarve ja materjalidega riigikassale saadetud 5. jaanuaril 1928.

Riiklik koolimajade ehitusefondi komisjon määras laenuandmise küsimuse Mustjala vallale otsustamiseks komisjoni koosolekul 10. veebruaril 1928 ning määras Mustjala vallale Võhma algkoolimaja ehitamiseks laenu 7.000 krooni 25 aasta peale.

Nagu neist andmetest selgub, olenes viivitus vallavalitsusest endast, ja sellepärast ei ole ühtki alust mingisuguseid valla kulusid katma hakata.

2. L. Johanson'i, A. Kärneri ja J. Voiman'i arupärimise-ettepanek Avinurme elanikkude kodukäsitöölise metsamaterjaliga mittevaramise kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Avinurme puunõude ja puust tarbeasjade valmistajate rasket seisukorda on Riigikogus juba valgustatud: on näidatud, kuidas sellele kodukäsitööharule takistusi tehakse metsamaterjali saamises. Võis loota, et Vabariigi Valitsus, kellel muu seas ülesandeks ka rahva töövõimaluste eest hoolitsemine, Avinurme elanikkude

tarvidusi ja puudusi tähele paneb, neid kõrvaldada püüab sealsete käsitöölise ja elanikkude elulisi tarvidusi rahuldades, et kodukäsitöö kokkuvarisemist Avinurmes ära hoida. Kahjuks pole seda Vabariigi Valitsus teinud. Ta ametiasutuste korraldused käivad otse selle vastu. Sellepärast tuleb paraku uuesti selle maanurga eluvõimaluste takistustele tähelepanu pöörata. Puuduseks on: 1) eksporditööridele või riigi metsatööstusele antakse

tarbepuumets, kuna käsitöölisele müüakse niisugust metsa, millest käsitöömaterjali ei saa, 2) puuhinnad on kohalikkudele elanikkudele kõrgemad kui vaheltkauplejatele, 3) käsitöömaterjali müüakse liiga väiksel määral ja kõrge hinnaga, 4) tünnivitsapuudeks kõlblikud lehtpuuvõsad lasti maha raiuda ja jäeti metsa, ilma et kellelegi oleks müüdnud, 5) karjatamiseks ei looda võimalusi.

Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes pöörame Vabariigi Valitsuse poole alljärgnevate küsimistega:

1) Missugune on Vabariigi Valitsuse seisukoht Avinurme kodukäsitöö (puutöö) suhtes?

2) Kui Vabariigi Valitsus sealset kodukäsitööd peab üheks rahva töö- ja eluvõimaluseks, miks tehakse siis sellele takistusi töömaterjali saamist ülearu raskendades?

8. veebruaril 1928. a.

L. Johanson.

A. Kärner.

J. Voiman.“)

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Üks tähtsamaid tänapäevaküsimusi on tööpuuduse, see on töövõimaluste küsimus. Seda küsimust on arutanud Riigikogu, Vabariigi Valitsus, ja Riigivanem on selleks kokku kutsunud isegi erinõupidamise, ja sealgi on üheks mõjuvamaks abinõuks Eestis tööpuuduse vähendamiseks ja eluvõimaluste suurendamiseks peetud kodukäsitöö levitamist. Selleks taheti luua isegi instituut. Organisationsioonid, kes kodukäsitööd edendavad ka vähemal määral, saavad toetust igal aastal riigi summadest, samal ajal aga luuakse ühele vanemale ja küllalt tähtsale kodukäsitööharule, — Avinurme kodukäsitöölisele — niisugused tööttingimused, mis selle kodukäsitöö lihtsalt suretavad. Siit kõnetoolilt on toodud andmeid, kui suurt hiiglakasu saab näiteks telluloositööstus seeläbi, et talle võimaldatakse metsa soodustatud tingimustel. Avinurme kodukäsitöölisele võimaldatakse metsamaterjali aga sarnastel tingimustel, et see selle käsitöö võimatuks teeb.

Ometi on see käsitöö andnud seni tuhandetele inimestele eluüalpidamist. Oleks ta andnud kümnele või sajale, siis ei oleks sellel nii suurt tähtsust, aga terve see nurk elab kodukäsitööst, sellepärast väärrib ta küll rohkem tähelepanu.

Pärast seda, kui metsamaterjali saamine Avinurme elanikkudele Riigikogus kõne alla võeti, on asi pisut muutunud, aga paranemist ei ole see toonud. Pisuke muudatus on see, et nüüd antakse nummerdatud puid selleks tehtud raielankidest, neid ei müüda enam enampakkumisel, nagu varem tehti, vaid met-

savalitsuse poolt määratud hinnaga. Sellega ei ole aga asja parandatud, sest hind tuleb ikka üks ja sama, kas ta nüüd antakse enam-pakkumiseta või enampakkumisel. Hind on võetud võrdselt sama, mis enampakkumisel saadud. Ja seda hinda kergitatakse ühtelugu. Nii pandi 15. jaanuaril määratud hinnale 30% juurde, põhjus — viimasel raielankide väljamüügil saadud enampakkumise hind. Pealegi on määratud puudehinnad — kännurahad — peale enam- või võistluspakkumise protsentide ikka suuremad, kui vaheltkauplejatele, eksportööridele müüdavatel suurtel raielankidel, või riigile antud väljatöötamiseks.

See on terve muudatus, mis on ette võetud selle järele, kui seda küsimust kord juba Riigikogus käsitati. Muidu on ikka endist viisi. Tähendatud nummerdatud puude müügilangid on ikka vaesemaist kohtadest, mõnes kohas niisugused metsad, kust käsitöömaterjali ei saagi, sest paremad metsad lähevad ikka eksportööridele või riigi metsatööstusele. Oleks tarvis, kui kõnealoleva metsa müügile määramisel metsa käsitöölisele lastakse näidata, missugune mets materjaliks kõlblik on. Aga ka sedagi metsamaterjali ei saa käsitöölised küllaldaselt: ei müüda ühele korraga rohkem, kui 10 puud. Seal hulgas on kõik, põletispuu ja ka 3-tollised on ära hinnatud ning numbri all. Kui ei juhtu tööpuud selles osas olema, tuleb ilma jääda, ja igast kohast, kus parem mets, ei saa kõike osta sellepärast, et see kuulub teise metsniku alla, ei lubata osta oma metsniku jaoskonnast. Ainult siis müüakse rohkem ja vabalt, missugusest kohast keegi soovib, kui enam ei osteta. Aga sellega ei ole ka midagi teha, sest see on põletispuu, töömaterjaliks kõlbmatu, mida nii kallilt osta ei tarvitse, — tööpuu ostetakse ikka ära. Nii näiteks Kiisa metsas üks suur kuusk, — see iseloomustab ka, kuidas meil kohapeal asju aetakse — üle arssina tüvest jäme, on müümata jäänud. Ta on müümata jäänud a/s. „Silvale“ sellepärast, et ta liiga suur oli. Nüüd aga ei tea metskonnaülem, mis hinnaga seda müüa tuleks, on metsade peavalitsusele järelepärimise saatnud. Puu aga on kuivamas, ja võib olla, on juba mäda ja ei kõlba enam sel ajal, kui metsade peavalitsus küsimuse on otsustanud, mujale, kui põletispuuks, kuna aga muidu õigel ajal ära viies oleks saanud tööpuud. Nii on kodukäsitöö materjali saamisega kitsas käes, — kirjutavad kohalikud elanikud, — eriti veel vaesemal kihil, ja kodukäsitöölised ongi ikka vaesemad.

Ka ehitusematerjali saamine on raske. Tehakse endist viisi pisikesi raielanke „talupoegade tükkide“ nime all. Need aga on jällegi halvemast metsast ja kallimalt hinnatud,

kui eksportööridele määratavad langid. Ka neist võiks käsitöömaterjali saada, aga käsitöölisel ei ole nii hulk raha korraga maksta, pealegi, et sealt mitmesugust materjali, nagu ehituse- ja nõnda edasi võib saada, mis käsitöölisel igakord tarvis ei ole. Ja need langid ostavad ära siis rikkamad talunikud ja teised. Müüakse neid enampakkumisel, mispärast siis ka vaesemad inimesed, kellel ehitus tarvis ette võtta, osta ei jõua. Ja et neid lanke ainult pisut müügile lastakse, siis on tahtjaid palju, ning nõnda nad kalliks aetakse. Nii mõjub siis see ka numbripuude — töömaterjali — hinna tõusu peale.

Paha viga on veel see, et vaheltkauplejad salamahti vahele tükivad. Neil, kes metsaga kauplevad, on nende lankide ja ka eespool öeldud numbripuude ostmine keelatud, aga seda tehakse kavalusega: kas lastakse kedagi mittekauplejat oma nimel lank ära osta ja siis müügiks kõlbav materjal, nagu palgid j.n.e. müüakse edasi eksportöörile metsalõikuse ajal. Ja selle üle ei ole metsaametnikkude poolt mingit valvet. Töötab ka riik metsaga materjali müües kohalikkudele elanikkudele linnadesse ja välismaale, selleks võetakse ikka kõige paremad metsalangid. Ka sealt võiks käsitöömaterjali saada, aga seda ei tehta. Suurem osa, nagu jämedamad puud, saadetakse välja, kas palkides, vineerpakkudes j.n.e. Kohalikkudele elanikkudele müüakse ainult peenemaid palke, alla 10 tolli ladvast mõõtes. On tahtjaid palju, siis üle 10 palgi ühele ei müüda. Ja hind on neil ka kallis, ehk küll väljamüüjal odavasti käes: metsa ei võeta enampakkumisel, nagu eravaheltkauplejad — kergitatakse hinda. Metsalõikamisel ei taheta tööraha, mis lubatud, välja maksta, ka vedajatega tehakse sama, mille põhjuseks hiljem, kui töö juba tehtud, vigu otsitakse ja üht ning teist seletatakse, mida aga töö kätteandmisel ja selle tegemise ajal ei öelda.

Avinurmes koduse käsitöömaterjali saamine pole seni paranenud. Teistel on eesõigused oma tarvete saamiseks, avinurmlastel mitte. Tallinna Lutheri vabrikul on eesõigus vineeripuude ostmiseks nii, et võib igast kohast välja valida, kust omale kõlbliku leiab. Mis temale ei kõlba, selle müüb metsavalitsus kas põletis- või mõne muu puuna välja. See õigus tuleks ka Avinurme kodukäsitöölisele anda, et nad võiksid märkida, kust nad oma tööõuetele vastavat materjali saaksid. Avinurme rahval on kitsas ka ehitusematerjali saamisega, eriti vaesemal klassil. Ka seda peaks seal hõlbustatama, ja seda, ma arvan, valitsus teeks, kui ta selle maanurga seisukorra lähemale vaatlemisele võtaks. Peaks ka selle

peale vaatama, et materjali hinnad nii kalliks ei määrataks, sest praeguste hindadega käsitöömaterjali ostes ei tee enam seda välja, et tööd teha võiks. Tähendab, kui niisugune olukord edasi jääb kestma, siis see kodukäsitööharu, mis seal laialisem, läheb surmale vastu.

Üheks Avinurme rahva koduseks käsitööks tuleb lugeda tünnivitste, võrude tegemist tsemendi- ja teistesse vabrikutesse. Selleks müüdi enne lehtpuu võsumetsast keppe. Nüüd aga lõpetati see müük täiesti. Sellega on sel tööstusel, millest käsitöölised, kehvem klass, maatamehed midagi ikka teenisid, ots peal. Kus istutatud okaspuude vahel lehtpuuvõsad kasvamas olnud, need laskis metsavalitsus maha raiuda ja sinnasamasse jätta, ehk neist küll vitsakeppe oleks võinud saada.

Raha eest aga kellelegi ei müüda; ka ilma ei anta. Maharaiumise eest maksetakse tööliste tasu ja siis on jäetud töömaterjal metsa mändanema. Tagajärg on see, et terve käsitööala sureb välja. Sellest võsude maharaiumisest aga ei või suuremat kasu tulla, sest mahaloõdud võsud on jäetud pooleldi kännu külge kinni, mispärast mõned edasi kasvama jäävad, ja kuivanud võsud võivad suvel kuival ajal isegi kardetavaks saada, sest nad on tuld võtvad, võib ehk mõnikord terve istandus sel teel otsa saada. Kui aga võsud ära müüdas, saaks kasu sellest riik ja ka ostja.

Ka karjatamisega riigimetsas on ikka kitsas. Suuremal jaol elanikkudel, kellel ka maad vähe, tuleb ikka loomi riigimetsa saada. Läänud kevadel keelati esiti karjatamine riigimetsades peaaegu täiesti, ainult samblastes kuusikutes lubati. Hiljem, rahva suurte palvete peale metsade peavalitsuse ees, lubati laiemalt. Siiski on kitsas küll. Mitmes kohas on suuremad rohumaad, võiks karja peale lasta, ei ole istandusi ja on ka vanemad raiestikud, aga ei lubata. Nii on Avinurme vallas Kärasi küla elanikkudel loomade karjatamisega õieti häda — on lubatud loomi karjatada õige viletsates kohtades. Paremaid rohumaaid ei lubata karja alla, ehk seda küll võiks. Seal on kaks kvartaali, nr. nr. 132 ja 156, parem rohumaad, Vene ajal raiutud, sellega juba vanemad, istandusi on sees, aga suur osa ilma, kuhu istutada ei saa, aga sinna ei lubata karja. Kari ei teeks seal kahju, sest istandused on ka juba suured. Kuhu lubatakse karja, need on sood ja nõmmed. Pealegi võetakse karjatamise eest kallist hinda, 5 krooni — 500 marka — lehma pealt. Trahvimaksmisi tuleb sageli ette. Ühe või kahe lehma pidajatel loomi kuskile saata ei ole. Ennem võis rohtu riigimetsast sellekohase rohupiletiga igast kohast korjata, Vene ajal vikatiga niita, hiljem

aga sirbiga lõigata. Nüüd aga ei lubata seda muidu, kui käega kiskuda. Põhjus — niites või sirbiga lõigates saavat ka puutaimed rohuga ühes ära korjatud. Seda ei võiks põhjuseks võtta, sest kui sirbiga lõigata, siis on ikka näha, kus puuvõsu — taim —, või mitte, ja vikatiga võiks ju lubada sinna, kus võsused ei ole, on ju võsudeta lagedaid laukaid, kus ilus rohi kasvamas, ja ka neisse kohtadesse, kus istandused suured on. Lehtpuuvõsudest ei peaks ju lugu ka olema, sest et neid okaspuude vahel muidugi maha raiutakse. Aga rohi mädaneb metsa all, ja rahval on seda hädasti tarvis.

Ma olen kokkuvõtlikult ette lugenud Avinurme olude kirjelduse, millele ei ole alla kirjutanud üks ega kaks inimest, vaid nagu näete... (J. Sepp, mo: Mitte midagi ei näel!)... Ma võin seda Teile lähemalt näidata, — millel on hulk allkirju. (A. Tupits, põl: Alaealised!) Kui härra Tupits ütleb, et alaealised, siis pean tähendama, et Teie eksite, sest siia on alla kirjutanud kõik täisealised Avinurme inimesed, võib olla kellele Teie pahaks panete, et nad oma hädadega ja asjaga tungivad Riigikogu ette. Aga neile on see eluküsimus, ja ma arvan, et need inimesed, kes kodumaa elu tähele panevad, teavad, et Avinurme puukäsitöö poolest silmapaistev nurk oli. Kuigi võistlus iga aastaga raskemaks läheb, puunõude asemel hakatakse tarvitama metall ja teisi nõusid, siiski on neil teatud tingimustel võimalik käsitööd jätkata, kui neile kapitali antakse. Peale selle olen Avinurme kohalikkude olude kirjelduse sellepärast ette lugenud, et samasuguseid nähtusi tuleb ka teisalt, teistest maanurkadest. Ma loodan, et käesolev arupärimise-ettepanek vastu võetakse, ja härra põllutööminister temaga lähemalt tutvunedes vastuse annab, ja see vastus võib olla meid isegi rahuldama saab, kui härra põllutööminister võimalikuks leiab öelda, et ta omalt poolt kõik teha tahab, et need väärnähtused Avinurmest ja ka mujalt maaelust kaoksid.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetab 29 Riigikogu liiget, seega on arupärimine vastu võetud.

**3. Riigi töös-
tusettevõtete,
ärikohtade ja
viljapuuaedade
omanduseks
andmise sea-**

Redaktsiooni komisjoni aruandja rkl. Gustavson'i puudumise tõttu täidab aruandja kohuseid redaktsiooni komisjoni esimees rkl. Anderkopp.

dus — redakt-
sioon.

Seaduse lõpure-
daksioon võetakse
vastu nähtava ena-
musega.

4. Avalikkude
õppeasutuste
ja õigustega
erakoolide
õppejõudude
tasude seadus —
I lugemisel.

Rahaasjanduse
komisjoni aruandja
L. Johanson: Ava-
likkude õppeasutuste ja
õigustega erakoolide õppe-
jõudude tasude seadus esi-
tati Vabariigi Valitsuse
poolt Riigikogule juba

aasta tagasi. Läänud aastal seda seaduseelnõu vastu võtta ei suudetud. Vahepeal kõrgendati õpetajate palku üldiselt 25% võrra. Rahaasjanduse komisjon läinud aasta lõpul ja käesoleva aasta algul käesolevat seaduseelnõu läbi vaadates ühines üldiselt Vabariigi Valitsuse seisukohtadega, tehes ainult üksikuid ja vähemaulatuslikke muudatusi, mis on seletuskirjas märgitud. Nende kordamist siit kõnetoolilt ei pea ma tarvilikuks. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

A. Sternfeldt (krst): Käesolev seadus on rohkem kui ükski teine seadus otsekohesest ühenduses terve meie hariduse ja kultuuri-probleemiga. Selle seaduse õiglasest ja otstarbekohasest lahendamisest oleneb terve meie hariduse ja edaspidine rahva hariduse arenemine. Meie, kui algaja ja väike rahvas, ei või oma hariduse tihedusega kaugeltki kiidelda. Väga sagedasti armastatakse nimetada võrdlemisi suurt keskkooli ja ülikooli õpilaste arvu, mis mitme teise vanema kultuuriga rahva haritlaste arvu ületab. Aga sellejuures unustame väga sagedasti ära, et ka hariduse hindamises sedavõrt tähtis ei ole kvantiteet kui just kvaliteet. Hariduse täielikkuse ja tihedusega ei saa meie vist küll kaugeltki kiidelda. Seda puudust, kui vähe on meil tõsise sügava haridusega ja kasvatuses isikuid, ja eriti veel praegusest ajajärgust, õpitakse alles siis tundma, kui inimesi tarvis on vastavatele kohtadele, kus nõutakse teadmisi, haridust ja kasvatusi koos, siis loetakse inimesed harilikult sõrmedel üles, keda võiks või saaks seal kasutada. Nagu kogu meie elu on rohkem laiutamine kui süvendamine ja süvenemine, nõnda paistab ka meie hariduseelus sedasama silma. Programmide algkoolist kuni ülikoolini on laialdased ja rikkad oma ainete rohkuse poolest, aga sügavamad ja põhjalikumad teadmised, mis just inimesele haritlase iseloomu annavad, puuduvad sageli.

Ja teine asi — kõik haridus ja kasvatus teostatakse väljakujunenud ja arenenud isikute läbi. Haridust ei saa omandada ainult õpetamise ehk teadmiste lihtsa edasiandmise läbi. Kasvataja isik — ta on hariduseteel edasipüüdjale kõik. Kuidas võikski meie hariduse arenemine ja süvenemine soovitud vilja kanda, kui meil puuduvad veel suuremalt osalt vastavalt ettevalmistatud ja arendatud isikud, õppejõud.

Nagu arvustikust, mis mul kasutada 1927./28. a. kohta, näha, oli meil algkoolides õpetajaid käesoleval aastal 4.006, neist kutseta 434 õppejõudu ja naisõpetajaid 2.219; kesk- ja kutsekoolides oli õpetajaid 1.681, neist ligi pooled — 676 — seminari või keskkooli haridusega, see tähendab, mittevastava kutsega, ja 75 ilma ühegi kutseta, kuna 88 teadmata kutse ja haridusega olid. Naisõppejõude oli keskkoolides 647. Nii näeme sellest arvustikust, kui suur protsent keskkooli õppejõude on kutseta või vastava haridusega, ja mõnes keskkoolis, eriti maa keskkoolides, leidub sageli ainult mõni üksik õppejõud, kes on vastava haridusega või ülikooli haridusega. Kust peavad siis tulema tõsise tiheda haridusega inimesed, keda meie oma riigile tahame kasvatada? Ma ei taha siin etteheiteid teha õpetajatele, nagu ei oleks nad küllalt tööd teinud, vaid õigem on küsida: miks on see nõnda, et meie keskkoolides vastavad õppejõud puuduvad? Milles on see tingitud, et meie ei näe õpetajate tungi keskkoolidesse? Üldine vastus on, et kooliõpetajate palgaolud on halvad. Meie kooliõpetajate tubades ei kuule sagedasti muud juttu, kui palkadest ja palgalisadest. See on praegu nende olemasolu küsimus. Ei saa neid süüdistada, et nad liiga palju aineliste huvidega tegemist teevad, vaid peame õiglaselt tunnustama, et keskkoolide, kui ka algkoolide õpetajad on pidanud viletsates palgaoludes töötama, ja kel vähegi võimalik ning kes paremad ja anderikkamad jõud, ei lähe koolitööle. (J. L a i d o n e r, põl: K u h u n a d l ä h e v a d?) Nad otsivad omale teistel aladel teenistust. (J. L a i d o n e r, põl: E i o l e s a a d a.) Kui praegu ei ole, siis leiavad nad seda edaspidi. Need, kes ülikooli lõpetavad, lahkuvad sagedasti koolitööst ning lähevad muudele aladele, näiteks statistikuteks või maksuinspektoriteks j.n.e. Ka näeme arvustikust, et naisõppejõudude arv keskkoolides kasvab. Ma ei taha sellega öelda, et naisõppejõudude töö halvem oleks, kuid kasvatuses huvides oleks siiski tarvilik, et koolides oleks ühtlaselt nii mees- kui naisõppejõude. Samuti näeme, et seminari lõpuklassides ületab naisõpilaste arv kaugel meesõpilaste arvu, mis tõendab seda

asjaolu, et meesõppejõud koolitööst kõrvale hoiavad. Väikesed palgaolud ei võimalda ka tarvilikul määral edasiharimist, või selle hariduse alleshoidmist, mis omandatud ettevalmistusel, vaid ümberpöörduvalt — edasiharimise puudusel jälle teatava aja jooksul kultuuriliselt allapoole lähevad. Olen ise maal näinud kooliõpetajaid, kes millegi poolest lihtsast talumehest ei eraldu, millegi poolest välja ei paista, et ta oleks maa kultuurikandja, et ta kuidagi oleks parem teistest. Ja seda sellepärast, et tal ei ole võimalik oma kultuuri eest hoolitseda, mis tingimata nõuab kulusid ja väljaminekuid. Seda olukorda tuleb parandada. Palgaseadus ei ole mingil tingimisel selles mõttes mõne poliitilise rühma või üksiku poliitilise erakonna ülesanne või huvi seadus, vaid see on minu arvates terve meie kultuuri-probleemi lahendamise küsimus. Ja sellepärast ei tuleks siin rühma huvide ja vaadete seisukohalt välja minna, vaid meie hariduse ja üldise kultuuri-probleemi lahenduse seisukohalt. Kooliõpetajate, eriti keskkooli-õpetajate õiglasi nõudmisi ja seletusi, mis rühmadele teatavaks tehtud, tuleb meil kindlasti kuulda võtta ja nendega arvestada ja selle seadusega kooliõpetajate palgaküsimuses rahuldav vastus anda. Eriti on seda tarvis teha keskkooliõpetajate palgaseaduse lahendamisel. Nimelt tuleks neid palga suhtes ühe astme võrra tõsta. Kui meie nende palgatabelit vaatleme, siis näeme, et kõige väiksem palk on 13.000 marka ja, see ulatub kuni 20.000 margani. Sellega on meil vaevalt leida andekaid inimesi keskkooli tööle. Ka korteriolud linna kooliõpetajatel tuleks parandada. Samuti on veel seaduses mitmed teised puudused, mis üksikult seaduse II lugemisel tuleksid parandada.

Igatahes kui meil leidub summasid asundustalude ülesehitamiseks ja toetamiseks ja põllumajanduse, kui ka mitme muu tähtsa majanduseharu edendamiseks, siis peame ka siin otsima ja leidma abinõusid, kuidas meie oma kultuuriküsimuse saame lahendada, kuidas meie oma õppejõude, meie rahva noorsoo kasvatajaid paremasse seisukorda saaksime seada, sest meie rahva tugevus ei seisa ta füüsilises, vaid ta vaimlikus jõus ja hariduses. Ja üks samm selle küsimuse lahendamiseks oleks selle seaduse, õpetajate palgaseaduse otstarbekohane vastuvõtmine ja nende palgaolude õiglane parandamine.

L. Johanson (stp) (fakt. märk.): See oli kõik väga sümpaatlik ja armas meie sotsialistidele, mida kristliku rahvaerakonna esindaja praegu ette kandis. Aga faktilise märkusena tahaksin sellele tähelepanu juhtida, et kõige-

pealt kooliõpetajate palgamäärad on esitatud kristliku rahvaerakonna haridusministri Lattik'u poolt, ning oleks tulnud siis mõelda, et palgamäärad suuremad tuleksid. (A. Sternfeldt, krst: Mis see minu asi!) Õigus küll, see on erakonna asi. Teiseks tahaksin tähendada, et kristliku rahvaerakonna poolt ei tehtud ühtki ettepanekut palgamäärade kõrgendamiseks, vaid kristliku rahvaerakonna esindajad hääletasid koos nendega, see on põllumeeste esindajatega, kellel tendents oli igalpool palku vähendada. Kui nüüd sealt poolt kuulub, et õpetajate õiglased nõudmised tuleksid rahuldada, siis loomulikult minu arvates oleks neid tulnud rahuldada alamkomisjonis ja pärast ka rahaasjanduse komisjonis. Aga seal — seda võivad tõendada ka teised komisjoni liikmed — kukkus mõnigi ettepanek just sellepärast läbi, et seda ei toetatud. Ma pidasin tarvilikuks selle peale tähelepanu juhtida. Kui aga nüüd mõnes rühmas teised arvamisest aset leidnud, siis seda suurem lootus on nüüd, et kristlik rahvaerakond neid vigu püüab parandada, mis komisjonis tehti, ja kui vastavad ettepanekud teisel lugemisel tulevad, siis meie loodame, et need ka vististi läbi lähevad.

A. Usai (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! Õpetajate tasuseadus ei ole ainult õpetajate majanduslike huvide lahendamise küsimus, vaid suuremas ulatuses hariduse ja kultuuri edu probleem, sest õpetajate majanduslikust seisukorrast oleneb suurel määral õpetajate koosseis, nende tööviljakus ja edukus.

Kuulus hariduseküsimuste teoreetik Otto Villman omas „Didaktikas“ nimetab haridust mineviku jõudude kondensatoriks ja oleviku jõudude mootoriks, õpetajat aga hariduseprotsessi üheks tähtsamaks teguriks.

Tol ajal, kui suured mõtlejad ja hariduseprobleemi teoreetikud näevad hariduses üht tähtsamat ühiskondliku elu tegurit ja töötavad hariduseprobleemide lahendamise kallal, ei saa öelda, et inimsugu arenemise käigul oleks küllalt tõsiselt võtnud noorsoo kasvatamise probleemi tegelikul lahendamisel. Vastupidi — õpetamine on minevikus kaua hädaametiks olnud, ja kahjuks võetakse seda sarnasena madalal hariduseastmel seisvate rahvaste juures ka tänapäeval.

Antiikilmas, — vanas Kreekas — täitsid õpetajate ja kasvatajate ülesandeid orjad ja kehaliste puudustega inimesed, kes muule tööle ei kõlbanud. Murdus orjal käsi või jalg — tähendas peremees: „Jälle üks pedagoog“. Keskaegadel täitsid sageli õpetajate ja kasvatajate ülesandeid inimesed, kes teistel aladel ei suutnud tulusamat teenistust leida. Ka

tänapäeval ollakse arvamisel — vähemalt meil Eestis — et midagi ei ole lihtsamat, kui kasvataja ja õpetaja tegevus.

Oma laste kasvatus usaldatakse pahahti teenijate hooleks, õpetajate ettevalmistust ja eriharidust ei hinnata kuigi kõrgelt. Ollakse arvamisel, et õpetaja on küllalt hästi ette valmistatud oma tegevusele, kui ta tunneb neid õppeaineid, mida ta kavatseb õpetada. Üldiselt võib alla kriipsutada tõsiasja, et nähtavasti sarnane hariduse suhtes kardetav eelarvamine on seda rohkem maad võtmas, mida madalamal kultuuriastmel seisab teatud rahvas. Mida kõrgem rahva hariduslik tasapind, seda suuremat tähelepanu juhitakse noorsoo kasvatamise probleemile. Kahjuks peab tunnustama, et õpetamine on meil Eestis seni ka hädaametiks jäänud.

Mitte ükski hädaametiks ei ole õpetamine, vaid kool ja õpetajaskond on need objektid, mille arvel meie parempoolsed ringkonnad igal võimalusel demagoogiat teevad. Võtke näiteks Riigikogu või kohalikkude omavalituste esinduskogude valimised. Kelle arvel tehakse siis kõige lamedamat demagoogiat? Õpetajaskonna ja kooli arvel. Küll leitakse siis, et meil liiga palju koole ja õpetajaid; et õpetajad saavad liiga palju palka, et neil palju vaba aega, teevad oma töö halvasti j.n.e. j.n.e. Samad jutud korduvad valla- ja maaomavalitsuse esinduskogude koosolekutel, kui päevakorras mõni hariduseküsimus, mille lahendamine kulubid nõuab.

Sarnane mõtlemisviis ja taktika on kahjuks omane ka Riigikogu parempoolsetele rühmadele, mida eriti kujukalt pildistab käesoleva seaduse ajalugu Riigikogus. Nagu teada, oli õpetajate tasude seadus Vabariigi Valitsuse poolt antud Riigikokku 21. aprillil 1927. Ent seni ei ole see seadus veel ellu viidud. Mispärast? Sellepärast, et parempoolsed Riigikogu rühmad, eriti kogupõllumehed, on leidnud hea juhuse laiaulatuslikuks demagoogiaks õpetajaskonna arvel.

Riigikogu paremal tiival on leitud, nagu oleks uues õpetajate tasude seaduses palganormid liiga kõrged. Küll on rahaasjanduse komisjonis parempoolsete rühmade kõnelejate poolt õpetajate palku võrreldud ametnikkude, küll vallasekretäride, küll teiste omavalitsuse teenijate palkadega. Sellejuures on alla kriipsutatud, nagu oleks õpetajatel äärmiselt palju vaba aega, mille eest nad ka palka saavad, et õpetajad sagedasti halvasti töötavad, vähe haritud ja kirjaoskamatud.

Samal ajal aga ei ole sarnaste kõnelejate poolt sugugi esile toodud neid momente ja neid asjaolusid, milles õpetajate ettevalmistus

ja tegevus erineb riigi- ja omavalitsuse ametnikkude teenistusest.

On unustatud, et õpetaja amet on kõrgemas ulatuses kvalifitseeritud eriala, mis oma esindajalt ei nõua üksi põhjalikku ettevalmistust, alalist täiendamist ja edasiharimist ning tõsist ettevalmistust igale tööpäevale ja tunnile, vaid peale selle vajab rahva vaimuelu arenemise huvides oma ridades rahva andekamaid poegi ja tütreid. On unustatud, et õpetajate kätte on usaldatud ajaloo ulatuse ja tähtsusega töö — sotsiaalse elu uuendamise protsess kasvava rahvapõlve kasvatamise ja harimise teel. On unustatud, et õpetajate ülesannetesse kuulub rahva vaimuelu juhtimine, eriti külas, vabaharidusetöö näol väljaspool kooli, tegevus hariduseseltsides, laulu- ja muusikakooride ja rahvateatri juhtimine.

On unustatud, et viletsate palgaolude mõjutusel äärmiselt aeglaselt kvalitatiivselt paraneb meie õpetajate koosseis, et ülikoolis on vähe neid, kes soovivad õpetajate tegevust oma kutsealaks valida, et meie keskkoolides röötab kutseta õpetajaid ligi 50%, algkoolis mitte alla 15%, et õpetajakohad täituvad aasta-aastalt ikka enam ja enam naisõpetajatega, kuigi meesõpilastele eesõigus on antud õpetajate seminaridesse ja pedagoogilistele kursustele astumisel, kuigi õpetajate valimistel meesõpetajaid meelsamini valitakse kui naisõpetajaid.

Lõpuks on unustatud, et õpetaja tegevus on üks raskematest ja närvesöövaist ametitest.

Kui võrrelda käesolevat õpetajate tasude seadust meie naabermaade õpetajate palganormidega, siis ei ole võrdlused igatahes meie kasuks. Soomes ja Lätis on õpetajate palgaolud igatahes paremad kui meil ja ka majanduslikult meist halvemas seisukorras asuvas Leedus tahavad nad paremad olla.

Kui meie vaatluse alla võtame käesolevas seaduses ettenähtud õpetajate palganormid ja neid võrdleme 1923. aasta palgaseaduse normidega, siis on palkade tõus uues seaduses silmapaistev, mis keskmiselt ümmarguselt võetult 33% välja teeb, üksikutel astmetel isegi 50—60%. Kui aga arvesse võtta asjaolu, et 1923. a. alates statistika keskbüroo andmeil elukallidus on tõusnud ligi 40%, vanas palgaseaduses palka makseti 13 kuu eest, uues aga 12 kuu eest, siis alanevad märksa absoluutselt võetud palgatõusu normid.

Viimastel aastatel ei ole õpetajate palk olnud enam mitte 13 kuud, vaid 13,5, 14 ja 1926. a. isegi 15 kuud.

Lõpptulemuses peame meie konstateerima, et õpetajate palgaolude parandamisega on hiljaks jäädud, sest võrreldes uue palgaseaduse norme palgaga, mida õpetajad tegelikult

1926. aastal said, jääb palgatõus üldiselt õige tagasihoidlikuks, kuna üksikuil juhtudel õpetajad uue seaduse alusel hakkavad vähem palka saama, kui 1926. aastal; 7,8 kroonist kuni 69 kr. väheneb üksikutel juhtudel õpetajate palk.

Kasutan siis Eesti õpetajate liidu sekretäri J. Rummo poolt 8. õpetajate üldkongressil ettekantud referaadi — õpetajate palgaküsimus — andmeid. Kõige vähem rahuldab J. Rummo poolt kokkuseatud tabelite järgi uus palgaseadus kõige vanemaid koolijuhatajaid. Palgatõusu protsent tõuseb mainitud kategoorial õpetajail linnas + 8 ja —4%, maal aga +10 ja —1% vahel. Uus palganorm vanemate koolijuhatajate suhtes kahaneb põhjusel, et 1926. a. palka saadi 15 kuu eest, korteriraha aga maha arvati 12 kuu eest. Uue palgaseaduse järgi läheks aga korterirahaks 10—20% kogu aasta palgast. Sellega ongi seletatav väike palgatõus vanemal koolijuhatajail. Nende palga arvel parandatakse riigi- ja omavalitsuse korteriüüre. Ka teiste õpetajate tegelik palgatõus ei ole sarnane, mis vabandaks seda hädakisa, mida tõstnud Riigikogu parempoolsed rühmitused, ja seda seaduse venitamist, mis erakorraline Riigikogu seaduseandlikus tegevuses, sest ka siin kõigub palgatõus 0,7 ja 29,4% vahel, seda muudugi võrreldes 1926. a. palkadega. Silmapaistvalt nõrk on palgatõus I haridusejärgu a, b ja c liikides, arvestades asjaoluga, et meil siin tegemist keskkooliõpetajatega, kellel peab olema akadeemiline haridus ja õpetaja kutse.

Veidi parem on juba II ja III haridusejärgu õpetajate palganormide tõus.

Ebaõiglasesse seisukorda on minu arusaamise järgi uues õpetajate palgaseaduses paigutatud 5-klassiliste keskkoolide juhatajad. Normaal keskkooli tüübiks on meil 5-klassiline keskkool. Sarnastes koolides puudub juhatajail abi, kuna temal seetõttu tööd ja vastutust mitte vähem, kui 6 ja rohkem arvuliste klassidega koolide juhatajail.

Uue õpetajate palgaredeli positiivseks küljeks tuleb lugeda neljakordset tõusu praktika-aastate järgi. Saksamaal ja Austrias tõuseb palk iga kahe aasta tagant kuni 30 praktika-aastani. Leedus, Taanis ja Rootsis on õpetajate palgatõus praktika-aastate järgi samuti korraldatud, nagu käesolevas seaduses.

Edasi ei saa ma otstarbekohaseks pidada 10%-lise palgalisa kaotamist Narva linna õpetajate suhtes. Narva linn, kui piiriäärne linn, püsib elukalliduse ja korteriolude suhtes umbes samas seisukorras kui Petseri, mispärast 10%-lise palgalisa likvideerimine Narva linna õpetajate suhtes näib põhjendamata olevat.

Üheks tähtsamaks küsimuseks uues õpetajate palgaseaduses on õpetajate nädalatundide normaalarvu tõstmine: maalasuvais algkoolides 28—30, linna algkoolides 26—28, kesk-, kutse- ja täiendusekoolides 24—25 ning õpetajate seminarides 18—20 tundi.

Meie seaduseandluses võib märgata kindlat tendentsi õpetajate töökoormatuse suurendamise suhtes, mis puhtpedagoogilistest seisukohtadest täiesti negatiivne nähtus. 1921. aasta õpetajate palgaseaduse järgi nädalatundide normaalarv alg- ja keskkoolides oli 24, õpetajate seminarides — 18; 1923. aasta seaduse järgi juba maa algkoolides 28 tundi, linnas — 26, keskkoolides — 24 ja seminaris 18 tundi.

Käesolevas õpetajate palgaseaduses, tähendab 1928. a. õpetajate palgaseaduses, oleme välja jõudnud normideni: maa algkoolides — 30 tundi, linna algkoolides — 28 tundi, keskkoolis — 25 ja õpetajate seminarides 20 tundi. Kuhu tüürib sarnane õpetajate töökoormatuse tendents? Igatahes õpetajate töövilkuse ja edukuse halvamise suunas. Meil oldakse nähtavasti arvamisel, et õpetajate töökoormatust võib lõpmatuseni tõsta, ilma et see mõjuta jääks õpetajate töövilkuse peale. Peale tundide klassis on õpetajal vajadus tundidele ette valmistuda, mis tarvitab aega. Kirjalikkude tööde parandamine on eriti koormav keelte, iseäranis emakeele õpetajatele. Samuti nõuab füüsika ja loodusteooriate katsete ettevalmistamine, ettevalmistamine õppekäikudele ja ekskursioonidele õpetajalt tõsist tööd ja aega. Igatahes on õpetajate töötundide arv päevas kaugelt suurem, kui normaaltundide arv seda nädalas näitab. Vaatame, kuidas on siin teised kultuurirahvad talitanud.

Inglismaal on nädalatundide arv algkoolides — 25, keskkoolides vähem. Rootsi algkoolides esimeses algkooli klassis — 24 tundi, teises klassis 26 tundi, kolmandas klassis 28 tundi, vanemates, tähendab neljast kuni seitsme klassini 30 tundi. Keskkooli määralsed õpetajad annavad 20 kuni 22 tunnini, abid 24 kuni 28 tunnini.

Saksamaa algkoolides on nädalatundide normaalarv 30 tundi, kuid tegelikult aga 24 kuni 26 tunnini suuremates õppeasutustes. Naisõpetajad annavad kaks tundi vähem. Keskkoolis on nädalatundide arv 24 kuni 28, kuid sellejuures tuleb arvesse võtta, et 45 aasta vanused õpetajad annavad ainult 25 tundi, üle 45 aasta vanuse — 23 tundi, peale 55 aasta vanuse — 20 tundi. Joonistamise ja laulu õpetajad annavad 25 tundi. Soome alamates algkoolides antakse 24 tundi, kõrgetes algkoolides — 30. Läti algkoolides on

nädalatundide arv 30, kuid klassijuhataja annab nädalas 4 tundi vähem. Tegelikult annab õpetaja 26 tundi. Keskkoolide tundide arvu norm on 24, kutsekoolides — 18 tundi. Poola algkoolides on nädalatundide norm 30, keskkoolides 18 kuni 24 tundi. Leedu algkoolides tõuseb tundide arv 30 kuni 32, kuid klassijuhatajad annavad 4 tundi nädalas vähem. Tegelikult annab ka siin õpetaja nädalas 26 kuni 28 tundi, sest suuremalt osalt on kõik õpetajad algkoolides klassijuhatajad.

Üldiselt ei ole andmed teistelt mailt õpetajate nädalatundide normaalvu tõstmise kasuks. Kuigi üksikul juhtudel nädalatundide arv mõnel maal algkoolides tõuseb kuni 30 tundi nädalas, kuid arvesse võttes asjaolu, et klassijuhatajad annavad vähemalt neli tundi nädalas vähem, — Lätis ja Leedus — siis on tegelik nädalatundide arv siiski vähem, kui käesolevas seaduses, mis kavatsetakse maksta panna. Pedagoogilisest seisukohast ei saa igatahes õpetajate töökoormatuse tõstmist kaitsta. Õpetajate tundide arvu on püütud peajasjalikult põhjendada riigi väljaminekute vähendamise seisukohast. On toodud kalkulatsioon, mille põhjal riigi väljaminekud tundide arvu suurendamisel praeguses ulatuses 348.174 krooni võrra vähenevad.

Mulle näib kahtlasena see väide. Lisatunnid algkoolides on peajasjalikult tekkinud usuõpetuse tundide arvel — kaks tundi klassi kohta nädalas — ja nimelt sellepärast, et usuõpetuse tunnid rahvahäaletamise seaduse põhjal jäävad igal juhul lisatundideks. Neid ei saa kuidagi arvata üldtundide normi hulka. Maksva õpetajate palgaseaduse juures, nagu ma juba tähendasin, tekkisid õpetajate lisatunnid peajasjalikult usuõpetuse tundide arvel, ja ka käesolevas seaduses ettenähtud nädalatundide arvu juures jäävad maksma usuõpetuse lisatunnid endisel arvil, milline tasu minu kalkulatsiooni järgi umbes 500.000 krooni ümber kõigub. Täpselt on raske selgeks teha üldlisatundide arvu, mis oleneb nädalatundide üldnormist, sest kõige selle juures on väga mõõduandev, kas valitseb koolis ainesüsteem või klassisüsteem ja millised klassid ühe õpetaja kätte koondatud: näiteks I ja II ning III ja IV kl. ühendamisel tekib üks ja I ja III ning II ja IV klassi ühendamisel jälle teine lisatundide arv, sest tundide arv klassides erineb.

Kuigi tundide suurendamine käesoleval juhtumisel annab teatud plussi riigi kulude vähendamise mõttes, siiski ei peaks Riigikogu õpetajate töökoormatust puhtpedagoogilistel põhjustel tõstma.

Kui asuda riigi kulude kokkuhoidmisele õpetajate nädalatundide normaalvu tõstmise teel, siis ei näe ma seda piiri, kus seaduseandlus tulevikus selles suhtes peatuma peaks jääma.

Erilise tähtsusega on õpetajate kõrvalkohustuste tasuvus. Käesoleva seaduse § 12. järgi on õpetajad kohustatud tasuta enese peale võtma õppe- ja kasvatusetegevusega ühenduses olevad tööd, nagu korrapidamine koolis, õpilaste järelevalve, klassi juhatamine, klassi raamatukogu hoidmine ja raamatute väljaandmine, kirjalikud tööd, füüsikaliste ja keemiliste katsete ettevalmistamine, õpesseseadete ja vahendite hoidmine. Põhjaneva tähtsusega loetletud õpetajate ülesannetest on ilmtingimata klassi juhatamine.

Meil kurdetakse alatasa, et meie kool ei suuda küllalt kasvatavalt mõjuda, anda ühiskonnale ja riigile teadlikke, avara silmaringiga, teovõimsaid, kohusetruid ning loovaid isikuid. Meie õpetajad, olude sunnil, eriti keskkoolis kujunevad peajasjalikult tunniandjateks; iga õpetaja on huvitatud omast ainest, kuna kooli ja kasvatusel üldsihid kahe silma vahele jäävad. Ometi peaksid kasvatuslikud sihid koolis prevaleerima. Et kasvatust moodsate pedagoogiliste printsiipide kohaselt korraldada, peaks õpetaja suuremas ulatuses kui see nüüd sünnib, õpilase individualiteedi tundmaõppimisele asuma. Selleks tuleks iga õpilase kohta tähelepanuvihku või büllettäni pidada, milline töö nõuab palju aega ja suurt psühholoogilist süvenemist. Õpetaja peaks põhjalikult tutvuma õpilaste eluoluga ka väljaspool kooli õige pildi saamiseks ta arenemise võimalustest ja tingimustest. Õpetaja peaks kujunema õpilaste isetegevuse juhiks väljaspool õppetundide tegevust, milleks suured ja väga tänuvõimelised võimalused. Sarnasel teel oleks võimalik alus panna ratsionaalsele kasvatusel meie koolides.

Neid ülesandeid peaks täitma eeskätt klassijuhataja. Ent selleks peab aega ja võimalusi olema.

Ei ole õiglane, et õpetajate-klassijuhatajate ja õpetajate-tunniandjate tööd ühteviisi hinnataks. Meie naaberriikides Lätis ja Leedus on püütud klassi juhatamist ja teisi kõrvaltöid eriliselt tasuda. Lätis klassijuhataja annab 4 tundi vähem, kui õpetajad-tunniandjad. Eritasu antakse õppevahendite, laboratooriumide, kabinettide organiseerimise eest. Kirjatööde parandamise eest emakeeles ja matemaatikas maksetakse 4 latti kuus iga klassi kohta; uutes keeltes 2 latti kuus iga keele ja klassi kohta.

Leedus klassijuhataja annab 4 tundi nädalas vähem, kui teised õppejõud. Peale selle saavad õpetajad eritasu 2% palgast usuõpetuse tundide eest, 3% palgast eriainete eest, 5% palgast kirjatööde parandamise eest.

Gümnaasiumi füüsikakabinettide ja raamatukogude hoidmine hinnatakse 4 tunni väärt, pedagoogikanõukogu sekretäri tegevus 3 tunni väärt nädalas. Ei ole kahtlust, et meie naaberriigid õpetajate kõrvaltööde tasumise küsimuses täiesti otstarbekohaselt on talitanud. Suure tähtsusega uues õpetajate palgaseaduses on küsimus, millise osa võtab riik õpetajate palgast oma kanda. Rahaasjanduse komisjonis on selles küsimuses vastu võetud seisukoht, et algkoolides õppejõudude palgast maksab linnades ja alevites riik 80% ja koolide ülalpidajad 20%, ning valdades riik 90% ja koolide ülalpidajad 10%.

Vabariigi Valitsus on asunud seisukohale, ka valdades oma kanda võtta ainult 80%, kuna maavalitsuste kanda jääks 10% ja kooli ülalpidajate kanda 10%.

See küsimus on eriti sellepärast väga tähtis, et meie maaomavalitsustel puuduvad vastavad sisetulekud õpetajatele tasumiseks. Praegumaksva palgaseaduse järgi peaksid maaomavalitsused maksma 40% õpetajate palgast, kuid tegelikult ei ole nad suutnud neid ülesandeid täita, ning riik on võtnud ka selle osa oma kanda ja iga aasta vastava krediidi eelarvesse üles võtnud, mis oleks tulnud maksta maaomavalitsustel. Niipea, kui maavalitsustele seda toetust ei ole välja makstud, on maavalitsused õpetajatele palga arvel võlgu jäänud. See on alaline nähtus. Ka möödunud aastal ei suutnud rahaministeerium mingil põhjusel summased tervelt 40% arvel omavalitsustele välja maksta, mille tõttu tekkis kohe puudujääk. Omavalitsustel puudusid summad selle protsendi väljamaksmiseks täies ulatuses ja sellepärast hakati lihtsalt õpetajate palkadest kinni pidama teatud osa. Nii võlgnivad minul olevate andmete järgi paljud omavalitsused õpetajatele veel käesoleval momendil 40% arvel. Vähemalt Petserimaal on see nii, et maavalitsus maksab õpetajatele pool palka tagantjärele. Teateid on ka Pärnu maavalitsuse kohta, ja ajalehtede andmete järgi võib seda tõendada ka teiste maavalitsuste kohta. Kui nüüd maavalitsus ei ole suutnud väikest osa sellest palgast tasuda, mis igatahes vähem on kui 10% õpetajate üldpalga summast, siis on kindel, et nad 10% palgast õpetajatele ilma valitsuse toetuseta tasuda ei suuda. Milliseks kujuneks seisukord? Kannataksid ainult õpetajad. Iga kuu jääksid maavalitsused teatud osa palgast

õpetajatele võlgu ja lõppude-lõpuks oleks haridusministeerium või Vabariigi Valitsus sunnitud samme astuma, et neid võlasummasid õpetajatele tasuda. Õpetajate palga maksimises võiks 10% jätta maaomavalitsuste kanda juhul, kui neile selleks otstarbeks tulud kätte juhatataks. Et aga tulevikus mingisuguseid väljaveateid ei ole omavalitsuste sisetulekute suurenemises, siis on mööda pääsemata, et riik lõppude-lõpuks võtab oma kanda ka need 10%, mis praegu kavatakse maaomavalitsuste kanda määrata. Üldse peaks tähendama, et käesolev õpetajate palgaseadus kaugeltki ei lahenda neid tähtsaid probleeme, mis õpetajate palgaseadus peaks lahendama. Nimelt ei rahulda ta õpetajaid, ei loo neile soodsamaid tingimusi tegevuseks, edasiarenemiseks, samuti ka enese täiendamiseks. Riigikogu rühmade poolt on üles seatud põhimõte, et riigi kulude kokkuhoidmise huvides tuleks õpetajate tasuküsimuses äärmiselt tagasihoidlik olla. Kuid küsitavaks jääb, kuivõrt tululik on kokkuhoidmine hariduseküsimustes. Tegelik elu on näidanud, et põhjendamatu kokkuhoidmine hariduseküsimustes on toonud ikka ja alati halbu tagajärgi. Üks Ameerika pedagoogiline ajakiri tähendab järgmist: „Riik, kes püüdis minevikus kokku hoida õpetajate palkades, lõikab tänapäev harimatust ja kasvatamatust. Tõsiasiad näitavad, et palgad, mis riik maksab oma õpetajatele, määrab nende koolide headuse ja õpetajate tubliduse“. Selle seisukoha vastu on raske vaielda.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm leiab, et käesolev seaduseelnõu kaugeltki ei lahenda rahuldavalt õpetajate palgaküsimust, kuid siiski hääletab ta I lugemisel selle vastuvõtmise poolt, õiguse jättes II lugemisel vastavaid parandusi teha.

M. L a a r m a n (põl): Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude palgaseadus on, nagu siin mitmel korral tähendatud, kauemat aega — varsti saab ligi aasta — Riigikogu komisjonides arutamisel olnud. Selle aja jooksul on ta kohta mõtteid vahetatud ja arvamisi avaldatud, ja see on minu arvates seadusele tuloks olnud, kuigi ka ta praeguse kujuga ei ükski rühm täiesti rahul olla ei saa, isegi õpetajaskond temaga rahul ei ole. Kui põllumeeste rühm omal ajal, kui seadus komisjonis arutamisel oli, oma soove avaldas, siis olid need soovid ja seisukohad tingitud ainuüksi ja peasjalikult sellelt seisukohalt, et ka hariduseküsimuse korraldamisel meie peame silmas pidama maa majanduslikku kandejõudu ja elulisi tarvidusi. Põllumeeste rühm ei ole kunagi ühegi seaduse juures huupi välja läinud ega

ole jätnud silmas pidamata maa majanduslikku kandejõudu ja elulisi tarvidusi. Meie rühma soove ja seisukohta kooliõpetajate palgade küsimuses on rühma esindajad mitmel korral teatavaks teinud rahaasjanduse komisjonis ja ka haridusekomisjonis, ja on mitmel korral kinnitanud, et seadus praegusel kujul meile vastuvõetav olla ei saa, sest et tal mõnesugused puudused on, mis kõrvaldamist nõuavad. Neid soove on rühma esindajad ka teatavaks teinud valitsuse esindajatele, endisele haridusministrile ja läinud nädalal ka praegusele haridusministeeriumi juhile. Endine haridusminister härra Lattik lubas läinud kevadel neid soove tähele panna ja arvesse võtta. Meie jäime lubaduste täitmist lootma. Kahjuks näis aga, et endine härra haridusminister oma lubadused unustanud oli. Praegune haridusminister härra Mõttus, kellega läinud nädalal selle üle mõttevahetus oli, avaldas arvamist, et meie poolt esitatud soovid põhjendatud on, kuid tähendas, et seadust oodatavat õpetajaskonna poolt, õhkkond olevat palavaks köetud, mispärast viivitust, et seadust muuta, väga raske olla ette võtta. Kui vaadata käesoleva seaduse §§ 1 ja 4, siis peab ometi tunnistama, et nad parandamist ja korraldamist nõuavad. Ka teised paragrahvid, näiteks § 10, vajavad vähemal määral parandust.

Peapuudused käesoleva seaduse juures on meie poolt ette toodud. Meie arvates on 1) palgade süsteem liiga keeruliseks aetud; 2) on palgade liigitamise juures peasjalikult arvesse võetud paber, milline õpetajal taskus on, see mängib liigitamise juures peaosa; 3) võiks nimetada, et alg- ja keskkoolide õpetajate palgad ühiselt on liigitatud, et seal vahet ei ole tehtud. See paistab meie arvates ka üks puudus olevat.

Siis on üks puudus osalt sisse jäänud, kuigi ta pärast on valitsuse seisukoha vastuvõtmisega parandatud jaolt, et algkoolides ei tohiks rohkem kooliõpetajaid olla, kui seal on klassikomplekte. Praegu on aga see puudus sisse jäänud, mis võimaldab seda, et ka edaspidi nõndanimetatud lisatunnid edasi kestavad, et nende eest eritasu, lisatasu maksetakse, mis meie teades õige palju arusaamatusi ja paksu verd sünnitanud.

Viimaks pean tähendama, et algkoolide õpetajate palga ülemmäär on liiga kõrgele kruvitud. Näiteks saab tabel teise järgi algkooli juhataja palka kuni 240 kroonini, s. o. 24.000 marka, kuna keskkooli juhataja palk võib tõusta kõigest paar tuhat kõrgemale kuni 26.000 margani. Meie arvates on niisugune vahe natuke väike, ja seal peaks see vahe suurem olema.

Nagu ma tähendasin, on selles seaduseprojekti kooliõpetajate palkademääramisel liigitamise pealuseks võetud paber, mis kooliõpetaja taskus on. Kõrvalpõhjused, mis siin liigitamise juures ka osa mängivad, on teenistuseaja pikkus, ja vähesel määral ka see, millises koolis õpetaja ametis on. Ei salga ju keegi, et paberil teataval määral tähtsust on, kuna selle järgi eeskätt näha võib, milline eelharidus õpetajal olemas, aga paberile peatähtsust anda, on meie arvates eksisamm ja ei ole õigustatud. Eeskätt tuleb silmas pidada kohta, millele õpetaja määratakse, ning õpetaja isiklikku tublidust, ja alles selle järele teisi asju. Isenesest mõistetav on, et kui kooliõpetaja valitakse, siis tal ka vastav kutse peab olema. Meie vaidleme selle vastu, nagu § 1 näitab, et kas niisugune liigitus — otse juuksekarva lõhkijamine — õigustatud on. Kui võtame käesolevast seadusest § 4 tabel 2, siis on seal suuremate algkoolide juhatajate palgaks 240 krooni — 24.000 marka —, kui juhataja on 12 aastat ametis olnud ja kui tal on kõrgem haridus, selle järele tuleb koolijuhataja, kes samuti 12 aastat ametis olnud, kõrgema haridusega, aga kettel kutse puudub, — saab 200 krooni — 20.000 marka —. Edasi, kui tal kooliõpetajate instituudi paber taskus, siis — 185 kr., kui seminari lõpetamise või üldse kutsetunnistus — 155 kr. kui ta aga ilma kutsetunnistuseta — 110 krooni.

Niisuguse liigitusega on meie arvamise järgi natuke kaugele mindud, ja nagu ma enne tähendasin, liiga juuksekarva peal on katsutud liigitust läbi viia.

Võiksin ma võtta veel teise näite. Tabel 4-da järgi on algkooli õpetaja palk, kui viimasel kõrgem haridus ja praktika 12 aastat — 17.000 marka, ja nii lähevad liigituse järgi palgad 15.500 marka, 14.000, 13.000 ja 10.000. Mujal teistes ametkondades ei ole tarvilisel sarnast liigitamist, kust palk peasjalikult paberi järgi antakse, aga mitte koha järgi. Haridusministeerium ei liigita ka ametnikke temale alluvates kohtades eelmise põhimõtte järgi. Ametnikkude kohta seatakse üles teatud nõuded, millele ametnik peab vastama. Kui ametnik neile ülesseatud minimaalnõuetele vastab, siis makstakse temale selle koha järgi palka.

Ametnikkude hulgas on mitmesuguse haridusega isikuid, on ülikooli, seminari j. n. e. haridusega. Kuid nende juures ei ole niisugust liigitust läbi viidud. (Haridusminister A. Mõttus: Praegu just on.) Ei ole. Uue seaduse järgi tahate kõik ühte viia. Aga ma ütleksin, härra minister, kuidas lugu Teie oma ümbruses.

Teil on praegu härra direktor kõrval, ja minu teada ei ole temal ka ülikooli haridust ja tema juures ei ole nii peeneid nõudmisi üles seatud. Kuskil mujal ei ole ka niisugust liigitamist. Sellega on liiga kaugele mindud.

Võtame näite. Kui keegi on erialas — ladina keeles, ülikooli lõpetanud, ja kui meie niisuguse eriala lõpetanud kooliõpetaja paneme maa algkooli õpetajaks, siis ei usu mina, et ta võib seal niisama töötada, kui keegi seminari lõpetaja, vaid seal on kindlasti vahe viimase kasuks. Habemenoal on teine ülesanne, kui mõnel teisel terariistal. Nii on ka nimetatud kooliõpetaja spetsialiseerunud ainult ühe ala peale, ja see oleks rahvamajanduslikult kahjulik, kui nõuame, et esimese aasta algkooli õpetajal oleks ülikooli haridus. Vähemalt ei oleks tarvis niiviisi liigitada. Üldse paistab, et liigitamisega natuke kaugele on mindud. § 4. järgi on 4 tabelit. Kui võtta algkooliõpetajate palgad, siis hakkavad need teisest tabelist peale, kuni kolmandani ja neljandani, see on juhatajate ja algkooliõpetajate kohta. Selle järgi tuleks nõnda välja, et algkooliõpetajad saaksid 75 liigituse järgi palka, sest teisest tabelis on 25 liigitust, üks samuti kolmandas ja neljandas. Sama suur liigituste arv on ka keskkooliõpetajate juures. Seal võiks natuke, vähemalt pool osa neist liigitustest vähemaks teha. Mäletan omal ajal, kui meil Eesti kooli looma hakati, kuidas kimbus olid maakondade koolivalitsuste asjaajajad ja juhatajad õpetajate palkade väljaarvamisel. See oli sarnane lõpmatu arvamine ja arvestamine, et asjaosalised ütlesid, pool aega kuluvat selle peale ära, et välja arvata, missugust palka see ja missugust teine õpetaja saab. Paljud õpetajad ütlesid omal ajal, et nad ise ei oskavat välja arvata oma palka. See oli väga keeruline süsteem. Praegune süsteem on lihtsamaks tehtud. Nüüd vähemalt võivad õpetajad ise tabelite järgi välja arvata oma palga. Kuid keeruline on see süsteem küllalt veel, härra minister. (Haridusminister A. Mõttus'e vahelhüüe.) See on õigus, härra minister. Teie ei vaielnud ka sel korral selle vastu, kui meie omavahelisel jutuajamisel seda puudutasime, ja arvasite, et parandada tuleb. Kui lugu nii, et parandada ja lihtsustada võib, meie oleme selle poolt, peale selle avaldasid rühmade esindajad oma arvamisi, et üksikute paragrahvide juures võiks muudatusi ja parandusi teha — ma ei räägi sellest, kas see kasuks või kahjuks õpetajatele vaid räägin lihtsustamise põhimõttest — siis peaks seda katsutama läbi viia. (Haridusminister A. Mõttus'e vahelhüüe.) Minu arvates on ka võimata parandusi nii-

hästi § 1. ja § 4. kohta siin pleenumis teha. See on võimata. (Haridusminister A. Mõttus: Aasta otsa ei ole komisjon selle kallal midagi teinud.) Komisjon ei saa ka teha, sest see on oma terve süsteem, ja kui ühel pool hakatakse midagi paigalt liigutama, siis on õieti kõik segamini. Uue süsteemi võib ainuüksi haridusministeerium ise jälle välja töötada, aga see võtab aega. Väga õieti tähendas härra minister, et asi on üles koetud, ja õpetajakond ootab põnevusega, millal seadus vastu võetakse. See aga ei tohiks takistada, kui meie seadusesse teatavad parandused sisse võtame. Ma teen põllumeeste rühma nimel ettepaneku, seaduseelnõu tagasi anda rahasjanduse komisjoni, et võiks haridusministeeriumi uusi kavu vastu võtta. (L. Johanson, stp: Aga miks neid parandusi ei ole tehtud? Vahelhüüe keskelt: Siis juba tagasi lükata?) Härra minister on öelnud, et haridusministeerium võiks parandusi teha ja selle jaoks on aega tarvis. (L. Johanson, stp: Mispärast neid parandusi seni ei tehtud?) Niipalju, kui mina mäletan, esimese ja neljanda paragrahvi kohta oleme rääkinud ikka üht ja sama. (B. Oja, töer: Teie oleteküllarvustanud, kuid parandusi ei teinud.) Meie ei saa süsteemi ühe-kahe parandusega teiseks teha.

Muu seas arvas härra Usai heaks teha mõnesuguseid tähendusi meie rühma kohta. Ta ütles, et olevat laialt demagoogiat tehtud. Mina arvan, ta räägib enese seisukohalt, sest paljud väited, mis ta ette tõi, näitasid, et ta selleks on välja läinud ja tahaks sellel alal tegutseda. Aga see ei läinud korda, sest ta kõne ajal põgenes suurem osa ta rühma kaaslasti. Nii et ka demagoogia tegemine ei läinud temale korda.

Vaheaeg kl. 19.05 min. kuni 19.25 min.

L. Raudkepp (krst): Õpetajate palga-seadusega on jõutud olukorda, kus aetakse käed laiali ja ei teata, mis teha. Elukõneleja tegi ettepaneku, anda tähendatud seaduseelnõu tagasi komisjoni, aga see ettepanek ei näi isearanis vastuvõetav olevat. Ministeeriumile samuti tagasi anda ei saa, juba liiga palju aega on mööda läinud. Selle seaduseelnõuga on tekkinud niisugune meeoleolu, mis igatahes hea ei ole. Mul oli juhus ja au sellele tähendada läinud aasta maikuul, kui Riigikogu lõpetas oma töö, et seaduse edasilükkamine ei ole hea. Seaduseelnõu lükati aga edasi sügiseni, nüüd on sügisest saanud uus kevad, ja õpetajad on niisuguse mulje all, et nende tööd

küllalt ei hinnata, et neid, tahaksin öelda, nagu narritakse. Niisugune tekkinud meeoleolu ei ole asjale enesele hea. Nüüd püütakse leida süüdlasi. Härra Laarman nimetas üht asjaolu, et endine minister olevat lubanud ette võtta parandusi, aga oma lubadused olevat unustanud. Aruandja härra Johanson tähendas sellele, et kristlik rahvaerakonna rühm olevat vastutav. Selle kohta pean ütlema, et vastutus langeb eelmise valitsuse peale. Valitsus tegutseb ühtlase kava järgi, ja palgaseaduses on kaaluv sõna kaasa rääkida rahaministril. Valitsusel olid sel ajal niisugused kavatsused, et tuleb kokku tõmmata. Kokkutõmbamisi on ka muudel aladel tehtud, ja nähtavasti olenevuses kokkutõmbamisest on õpetajate palgaseadus välja kujunenud niisuguseks. Kategoriliselt pean ütlema, et meie rühma peale mingisugust vastutust ei lange. Rühm ei ole seaduseelnõu väljatöötamisel kaastegev olnud, ta ei ole üldse materjali saanud, ja ei ole rühma koosoleku päevakorras iialgi eelnõu figureerinud, sest ei ole selleks antud materjali.

Mis puutub üksikasjadesse, siis tuleks küll tähendada nii mõnelegi osale, mis vääriks parandust. Neid parandusi võiks läbi viia siin Riigikogus, kuigi see seadus ei või kujuneda niisuguseks, et ta võiks maksta siis kas või jäädavalt. See seadus on igatahes ajutine, kuigi meie selle praegu vastu võtame parandustega. Nii mõnigi asjaolu koolielus ja koolipoliitikas muutub, ja ühes sellega peab ka muutuma vastav palgaseadus. Selle seaduseelnõu puudulikud küljed seisavad selles, et esmalt keskkoolile vaadatakse siin kui algkooli jätkule. Osalt oleks see õigustatud, aga siin on selles tendentsis mindud liiga kaugele, nimelt on seaduseelnõu § 4. tähendatud näiteks sellele, et keskkool on mõeldud 6-klassilise komplektina. Tekib küsimus, kust on võetud arv 6 ja mispärast on just võetud 6 klassi? Ometi on meil keskkool 5-klassiline. See arv 6 on võetud algkoolist. Algkool on kuueaastane. Siin paigutati keskkool, tahaksin öelda, mehaaniliselt, algkooli alla, paigutati, suruti algkooli raamidesse, mis igatahes ei ole asjast enesest tingitud. Ühenduses sellega nimetaksin seda, et algkoolile on antud liikuv tundide kava, 24—30 tunnini, resp. 24—28 tunnini. Tekib küsimus, miks keskkooli suhtes ei ole antud niisugune liikuv tundide tabel, kuna keskkoolis oleks see rohkem õigustatud? Näiteks algkoolis on nädalatundide arv I klassis 22 ja veel 2 usuõpetuse tundi, kokku 24 tundi. Nii on norm täis 24 tundi. Teises klassis samuti nimetatud kahe lisatunniga 24 tundi, kolmandas — 26, neljandas 33, viiendas — 33, kuuendas samuti 33. Kui

arvata iga klassi peale üks õpetaja, siis läheb ta tundide arv kokku selle arvuga, mis seaduseelnõus ette nähtud.

Võtame keskkooli. (J. Vainu, stp vahelhüüe.) Härra Vain, Teie kaaslane härra Usai tähendas sellele, et kooliõpetajad peaksid saama lisatasu igasugu kõrvaltööde eest. Mina seda vaadet ei poolda. Igatahes langeb ära see oletus, et kõik õpetajad pooldavad eritööde eest lisamaksu. Võib olla, et üks osa õpetajatest seda soovib, kuid mina räägin nende õpetajate nimel, kes seda ei soovi. Õpetajad on moraalselt kohustatud endid omal alal täiendama, lugema ja tundideks ette valmistuma, ilma et nad selle eest erilist tasu nõuaksid. (J. Piiskar, stp: Usuõpetusega peab ootama kuni vaim peale tuleb. — A. Tupits, põl: Kas selle eest ta maksma peab.)

Vaatame nüüd keskkooli. Keskkooli määraliste tundide arv on võetud 25. See arv ei ole liikuv. Kust saab aga keskkooliõpetaja selle arvu täis? Eesti keelele on antud keskkooli viies klassis kokku 20 tundi — ei ole määrata täis; matemaatikale 17, loodusloole 16, ajaloole 17, kodanikuteadusele 3, mõtte-teaduse eelkursusele 3. Esimesele võõrakeelele 19, teisele 15, joonistamisele 4, võimlemisele 10, laulule 7, usuõpetusele 9. Nii tekib küsimus, milleks on võetud arv 25? Ükski õpetaja ei saa keskkoolis seda arvu täis, kui me siinjuures arvestame viiekomplektilise keskkooliga.

Muidugi, kui võtta juurde oletavasti kaks või kolm klassi — allpool on vast rohkem paralleel-klasse — siis oleks seitsme- või kaheksakomplektne keskkool, ja vast nüüd saaks normi täis kuni 25 tunnini. Igatahes ei ole määralise tundide arvu 25 vahel üheltpoolt ja keskkooli tunnikava vahel mingisugust orgaanilist ühendust, mis on võõrastav. Sellest see siis ka tuleb, et nii mõnigi keskkooliõpetaja õpetab ka teisel alal. Osalt on see ju võimalik. Kui keegi on ülikoolis õppinud looduseteadust, siis ei tee see temale raskust, kui ta saab ka maadeteaduse tunde. Aga selle tundide arvu juures, mis on olemas looduseteaduses ja maadeteaduses, kokku 32 tundi, saab küll üks õpetaja määrata täis, 25 tundi, aga kuhu jäävad siis jälle 7 tundi? Muidugi, üks õpetaja võib ju ka rohkem võtta, kui 25 tundi, ta võib ju võtta ka 32 tundi, nii et siis võiks rahuldada seda õpetajat seega, et temale määrata 32 tundi ja teist õppejõudu tema kõrval ei võiks ollagi. Selle all, võib olla, üsna tunduvalt kannatab aine õpetamine, kui nii kokku lapitakse, et kuidagi viisi kokku saada kui mitte 25 tundi, siis natukenegi üle 20 tunni. Selle all kannatab keskkool, ta õpetuste tasapind, selle järgi ei

või ta kerkida, vaid mõnes osas langeb ta. Seepärast on keskkooliõpetajate ringkondades mõnel pool väga õigustatud see seisukoht, et tulevikus tuleks üle minna etade või staatide süsteemile, mille järgi keskkoolil on selle ja selle õppeaine kindel koht, ja tundide arv maksimaalselt ei mänge seal mingit osa, vaid ainult minimaalselt. Näiteks kui öelda, et selle ja selle aineks on 12 tundi, siis on selle aine jaoks määraline õppejõud. Kui selleni välja ei jõuta, siis jääb keskkool meil lonkama ja just sel tagajärjel, et on püütud siin kokkukõlastada algkooli ja keskkooli nõudeid, mis kuidagi põhjendatud ei ole, ja missuguse asjaolu ma siin arvude najal selgeks tegin.

Edasi võiks veel nimetada algkooli suhtes järgmist: ka algkooli ja algkooli vahel on vahe. On olemas algkoole, mis on 6-klassilised, või paralleelklassidega rohkem kui 6-klassilised, aga on ka olemas algkoole, milles on ainult üks klassikompleks. Kahjuks ei pane käesolev seadus seda asjaolu tähele. See oleks aga väga tähtis, sest nende koolide arv, kus ainult üks klassikompleks, suureneb järgmistel põhjustel. Mõne aasta eest kolisid algkoolid suurematesse majadesse, eriti mõisa majadesse. Kuid käimine sinna on raske. Lastel tuli ära käia paljuid kilomeetreid. Seepärast on maakohtades välja kujunenud püüdmine detsentraliseerida algkoolivõrku, et õpetataks vähemat arvu õpilasi, ja et see sünniks mitmes koolimajas ühe suure koolimaja asemele. Selle tagajärjel on tekkinud väga palju ühe klassikompleksiga algkoole. Näiteks Harjumaal, kus 123 algkooli, on 41 ühe klassikompleksiga algkooli. Seal töötavad õpetajad, kes vastu võtavad lapsi kahe aasta tagant, nii et kaks esimest aastat õpetatakse seal esimese ja teise klassi õpilasi, siis võetakse vastu jällegi uus arv õpilasi ja esimene ning teine klass muutuvad kolmandaks ja neljandaks klassiks, milles õpilased õpivad teist aastat. Ühes ruumis on kaks osakonda ühe õpetaja õpetada. Päris praktiline see ei ole, aga ometi on läbiviidav seepärast, et õpilaste arv on väike. Astub sisse mõnikord 10—15 õpilast — elu nõuded on niisugused, et siin peab vastu tuldama. Aga nüüd tekib küsimus, kas tõesti kuue-klassikompleksilise algkooli juhataja ei tee rohkem kui ühe-klassikompleksilise algkooli juhataja. Selle asjaoluga ei ole arvestatud. On selge, et niisuguse ühe-klassikompleksilise algkooli juhataja ei või olla palgaliselt samas seisukorras, kui algkooli juhataja, kellel on 6 klassi. Kui peaks ühe-klassikompleksilise algkooli juhataja olema samal astmel, nagu kuue-klassikompleksilise algkooli juhataja, siis annaks see kuu kohta umbes 1000-margalise plussi, aastas 12.000 mk. ja ütleme 400 kooli peale teeks see välja

aastas umbes 4.800.000 marka. Need miljonid oleks võinud ära jaotada õiglasemalt neile algkooli juhatajaile, kellel tõesti on rohkem tööd. Nii et see tähtis asjaolu on jäänud kahe silma vahele.

Edasi võiks küsida järgmist: kas on nüüd ka veel otstarbekohane, et seminari algkooli tundide määraks arvatakse 20 tundi? Ei ole kaaluvaid põhjusi, et see tundide norm jääks sellel kujul maksma. Mul oli hiljuti juhus pärida järele, kuidas ühes seminaris on lugu ka õpetajate täiendamisega. Sain teada, et seal, kui tuleb mõni kiri, likvideeritakse see vastava otsusega, viiakse õpilased ühest klassist teise, peetakse harilikke asjaajamise koosolekuid, aga et seal pedagoogikanõukogus ka peetaks referaate uemate voolude üle, seda ei ole ma kuulnud. Nimetaksin ühte: ei või selle vastu olla, kui tõstetakse õpetajate palku, aga paralleelselt sellele peaks tõstetama ka nõudeid. Kui palgaastmed on liigitatud selle järgi, kui palju aastaid keegi on juba ametis, siis on see natuke liiga mehaaniline. Ma mäletan, kui arutati küsimust, kuidas peaks kerkima õpetajate palk, siis tähendati selle juures, et tõusmise perioodiks olgu 3 aastat kahel põhjusel: 1) õpetajate vilumuse suureneb ja 2) ta perekonnaseis võib muutuda. Aga nüüd on lugeda seadusest, et perekonnaseis on mujal ka arvesse võetud, nii et perekonnaseisu muutus on kahekordselt arvesse võetud, ja see ei ole otstarbekohane. (J. Piiskar, stp: Kas perekonnaseis ei peaks muutuma?!) Sellest ei maksa juttu teha, muidu võib asi minna väga põnevaks, kui hakata lugema naisi ... Küllap teine kord. (J. Vain, stp: Mõlemad vanapoisid kah!) Teisest küljest see tingimata mõjub õpetajate meeleollu, et nende tööd ei hinnata küllalt õiglaselt. Nad saaksid rohkem hoogu ja värskust täieneda omal erialal. Ma nimetaksin näiteks üht: Siin Tallinnas peetakse loenguid selle üle, kuidas hinnata õpilaste arenemist, kuidas kokku seada tabeleid, statistika tabeleid j. n. e. Esimesel loengul oli 13 õpetajat, teisel — 7 ja ei tea kui väikseks see arv väheneb. Ei ole alati värskust ja elavat voolu õpetajate töökaigus ja meeleolus just suurelt osalt selle tagajärjel, et palgaseaduse eelnõuga võidakse nii ümber käia, nagu praeguse seaduseelnõuga on ümber käidud, kus peaaegu aasta möödunud ja õpetajale tunda antakse, et ta seda nagu ei väeri, et ta palgaküsimuse Riigikogu otsustaks rutemini, ja et ta peab ootama, peab ära kuulama kõiksugu süüdistusi, peab kuulma, kuidas seaduseelnõu rändab komisjonist Riigikogusse ja tagasi. Ja isegi ei või kaasa rääkida komisjon, kellel vast mõnel alal rohkem põhjust on kaasa rääkida kui rahaasjanduse komisjonil, see on hari-

duskomisjon. Hariduskomisjon üks kord tohtis ainult kaasa rääkida, nimelt asjaolul, mis puutus nädalatundide arvasse. Selles eelnõus, mis esitati ministeeriumi poolt, oli punkt sees, et ministeerium võib palga suhtes tõsta õpetajaid kõrgemale. Praeguses seaduseelnõus on see ära jäetud. Ja peab ütleva — kahjuks. Kuigi olen kuulda saanud, et ministeeriumile tegevat see palju raskusi, et nii palju olevat esinemisi sel alal, aga see ei pea kohutama, sest õige on, mida härra Laarman ütles, et dokument üksi ei tee veel õpetajat. On tingimata õpetajaid olemas, kes suudavad erinnete tõttu ja edasipüüdmise tagajärjel, samuti ka loova ande põhjal paremini tööd teha kui ülikooli haridusega pedagoogid. Selle üle kahte arvamist ei või olla. Ja tuleb jätta võimalus, et sarnaste pedagoogide, kellel ei ole nii kõrget hariduslikku tsensust, et nende tööd võiks hinnata, neid paigutada parematesse oludesse palgasaamises ja ära kasutada nende suurt tööviljakust ja loomisandeid, mis on otsekohe kooli huvides.

Tekib ka küsimus, miks siis koolinõunikud moodustavad niisuguse pedagoogide kogu, mille palgad ei peaks kuuluma ka siia. Võiks ju sellekohaseid seadusi palju rohkem ühtlustada.

On tekkinud küsimusi sel alal, kuivõrt intensiivne on pedagoogiline töö. Et selgusele jõuda niisuguste küsimuse üle, peaks olema asjalikke aluseid ja andmeid. Sel alal tehakse tööd, nimelt psühotehnika alal, püütakse üles leida teatud indeks, mis näitab, kuivõrt õpetaja töö on intensiivsem, kui ametniku töö, kus on niisugused olud, mis võimaldavad rahulikumat tööd, ja mis nii ei käi tervise peale ja mis nii ei pinguta inimese vaimujõudu. Selle järele võiks paljude katsete alusel üles leida, kuivõrt just sisult õpetaja töö on intensiivsem. Siis kaoksid ka need põhjendamatud etteheited, et õpetajal on palju vaba aega. Arvatakse, et ta töö talve jooksul, kui kool töötab, on vast niisama suur, kui ametniku töö. Ometi oleks see arvamine ekslik.

Valitsuse deklaratsioonis tähendati sellele, et kokkuseadmisel olevat õpetajate teenistuse seadus. Seda tuleb tervitada. Nüüd on juba kaunis palju aastaid möödunud ja on ilmsiks tulnud, kuidas tuleks tõsta meie pedagoogide korrapärasest tegevust ja võimeid. Ma rõhutan veel kord, tuleb heameelega olla õpetajate materiaalsete olude parandamise poolt, aga paralleelselt tuleb välja anda korraldusi, mis nõuavad õpetajatelt rohkem, ja nad heameelega teevad seda, mida neilt rohkem nõutakse, kui on usaldusevahekord olemas ühelt kui ka teiselt poolt. Aga seda vahekorda ei näi olevat. Mina maal ei ole töötanud, aga sealt

poolt on kuulda, et ei ole nagu täielikku usaldust noorte pedagoogide vastu, kes töötavad maal. Nad on ju veel noored ja neile võiks mõndagi andeks anda! Aga kui neile anda juhatusi ja neilt rohkem nõuda, siis nad tingimata seda teeksid. Sel teel saaksime pahedest lahti, et need, mis maal on ette tulnud, ilmsiks ei tule linnades, kus kontroll on käepärast, ja ei külvaks vaenu keskkoolide õpetajate vastu.

Keskkool peab meil tingimata tõusma. Ta peab ka kavaliselt tõusma. Meie peame niikaugele jõudma, et keskkool annab paremini ettevalmistatud isikuid ülikoolile. Seda saaksime ühe õppeaasta juurdelisamisega, ja need, kes lõpetavad 5 klassi, saaksid tunnistuse selle kohta, et nad on omandanud endale hariliku keskkooli hariduse.

Meie keskkool tõuseb, aga see tõus läheb liiga pikkamisi. On ka veel õppejõudude puudus. Näiteks ei ole meie koolides küllalt matemaatika, Eesti keele ja kirjanduse õpetajaid. Igal sügisel algab uuesti nende otsimine, ja tekib küsimus, miks neid sealt ei tule, sest ülikool töötab korralikult vähemalt 8 aastat. Kahes aasta jooksul võib hästi ja põhjalikult lõpetada vastava fakulteedi. Nii et ammugi juba meie ei leia õpetajaid kõigil aladel keskkooli kava piirides. Siin nimetatakse, et nad lähevad mujale. Kuid kui kaua nad mujalegi lähevad, ega sealgi lõpmatu arv võimalusi pole, vaid nad peaksid ikkagi koolipõllul töötama. Niipalju peab meil idealismi olema, nagu ärkamisajal, kus rahvakooliõpetaja seis kõrge kohal ja mängis rahvajuhi osa. Rahvakooliõpetaja tegi siis palju tööd, maksis omalt poolt veel juurde, et aga edasi viia Eesti rahvakooli tegevust ja et üldse edasi viia rahva kultuuri. Nüüd on see kängu jäänud ja ei ole enam nii. Kuid sellest teatud stagnatsioonist peaksime välja jõudma.

Sellega ma lõpetaksin ja nimetaksin veel, et teisel lugemisel teen ma vastavaid parandusi, et viimaks ometi üle saada sellest võimalikult rahulikult ja et võiks päästa seda, mis ennast laseb päästa, ja et meeolu õpetajate ringkonnas läheks rahulikumaks, et suudaksime rahuldada nende lootusi, et nende töö võiks kujuneda paremaks.

J. Vestholm (rhv): Arusaadav, et õpetajate palgaseadust arutades peame silmas pidama neid tingimusi, millistes Eesti riik on, ja missugustes rahvas elab, ja ainult sellest relatiivsest seisukohast õpetajate palgaseadust võtma. Kui meil esimesel kohal seisvad riigimehed ja -ametnikud teiste maadega võrreldes väikese tasuga peavad leppima, siis on arusaadav, et õpetajad ei saa alati oma eeskujuks võtta maid, mis majanduslikult paremas sei-

sukorras kui meie. Aga iga tasu juures peab põhimõtte maksma, et tasu peab olema — tehtud töö rahas.

Sellest seisukohast välja minnes ja käesolevat seaduseelnõu vaadates tuleb tunnistada, et selles on mõned vead ja kohad, kus seda algpõhimõtet ei ole suudetud õieti tabada. Ma arvan, et töö kõigepealt maal ja linnas ei ole ühesugune, ei sünni ühesugustes tingimustes. Õpetajate töö linna ja maa algkoolides sünnib väga isesuguses miljöös, ühes kohas on raskem ja teises kergem. Aja mõttes on linnas õppeaeg pikem kui maal, vahest 5 nädalat, kui mitte arvata nädala üksikuid tunde. Kui aga neid ka arvesse võtta tuleb välja, et linna algkoolides õpetajad siiski rohkem tööd teevad kui maal. Mis keskkoolidesse puutub, siis peab tunnistama, et keskkooliõpetajate töö raskem on kui algkooliõpetajate oma. Siin peab keskkooliõpetajal juba palju suurem ja põhjalikum ettevalmistus olema, kui algkooliõpetajal. Ma ei räägi ideaali seisukohalt. Ideaali seisukohalt peaks ka väikse lapse kasvataja hästi haritud inimene olema. Kuid tegelik elu seab ise keskkooliõpetajale raskemad tingimused ette, kui algkooliõpetajale. Sellepärast oleks loomulik, et tehtud töö alusest välja minnes tasu algkooli- ja keskkooliõpetajate vahel tunduvalt erineva peaks.

Kuna seaduseelnõu on tunnustatud kiireiseloomuliseks, et selle kallal on töötanud komisjonid, et see juba eelmise valitsuse ajal esitatud on, ja et lootust ei ole seaduseelnõu komisjoni tagasi andes soovitud parandusi kergesti läbi viia, sellepärast arvan ma, isiklikult kõneldes, et käesoleva seaduseelnõu võiks I lugemisel vastu võtta, ning isiklikult jätaksin enesele vabaduse II lugemisel teha vastavaid parandusi üksikute paragrahvid juurde nende arutamise puhul.

Haridusminister A. Mõttus: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev seaduseelnõu on juba kaua aega Riigikogus ja minul on osaks saanud au ainult selle seaduse lõpliku kujunemise käigu juures haridusministeeriumi juhina kaasas olla. Senisest seaduseelnõu käigust võiks järeldada ja peaks järeldama, et see eelnõu kõigile enam-vähem vastuvõetaval kujul Riigikogu üldkoosolekule on jõudnud. Kuid nagu üksikud sõnavõtmised on näidanud ei või seda öelda. Olgu tähendatud, et ma sugugi õnnelik ei ole, et seaduseelnõu puhul sõna võtma pean. Seal on nii mõndagi, mis teisiti oleks võinud ja pidanud olema. Kuid arvesse võttes seda, et seaduseelnõu on terve aasta komisjonis olnud, ta on ka vahepeal hariduskomisjonis olnud, ja nagu selgunud, on lugupeetud rkl. Raudkepp

seada seaduseelnõu omal ajal toetanud, kuigi ta ka praegu selle seaduseelnõu vastu ei vaidle, aga ta leiab vigu. Kui seda kõike arvesse võtta ja samuti neid seisukohti, mis täna siin on väljendatud, ja seaduseelnõu anda komisjoni, siis peaksime küll küsima, mida tuleks selle seaduseelnõuga komisjonis teha?

Kõige kaugemale ulatavamad parandused on need, mis lugupeetud rkl. Laarman'i poolt §§ 1. ja 4. kohta tehtud. Need paragrahvid on orgaaniliselt seotud. Tuleb kahelda, kas rahaasjanduse komisjon nende kahe kardinaalparagrahvi paranduse juures midagi olulist ette võtta saab. Esimene paragrahv räägib õpetajate liigitamisest, ja kui arvesse võtta seda, mida proponeris rkl. Laarman, nimelt et tööd tuleks hinnata töö järgi ja inimest inimese järgi ja koha järgi, siis on see ju väga sümpaatlik põhimõtte, ja meie peaksime kaaluma, kas meie riigi töös ülepea sellele süsteemile üle minna ei saaks. Kuid haridusministeerium eriti, ma kriipsutan alla „eriti“, sellele üle minna ei saa, et meie õpetajaid kohtadele määrates absoluutselt loobuksime paberite nõudmisest ja neid ainult nende väärtuse ja võimete järgi hindaksime ning vastavale kohale nimetaksime. See on igatahes ilus, kuid jääb tegelikus elus ideaaliks ja läbiviimatuks. (K. Ast, stp: Igas olukorras, härra minister, on see läbi viimata.) Kõiki neid küsimusi ei saa rahaasjanduse komisjon lahendada, sest kuidas näiteks saaks § 4-da suhtes nõuet, tabeleid ümber korraldada, rahaasjanduse komisjon rahuldada? On selge, et ei saa. Jääks järele kolmas võimalus: teha väikesi parandusi siin ja seal, ja neid on võimalik ilma suuremate raskusteta teha ka teisel lugemisel, mispärast arvan, et ei ole põhjust seaduseelnõu komisjoni tagasi anda. Härradel Riigikogu liikmetel tuleb ikkagi meeles pidada seda, et terve aasta otsa on seadust arutatud ja seaduseelnõu ümber on mitmesugused küsimused üles kerkinud. Kui aga seaduseelnõu nüüd veel komisjoni tagasi läheb ja mõneks ajaks seisma jääb, siis ei saa ministeeriumis muud tehagi, kui vastu võtta märgukirju, deputatsioonid ning delegatsioonid. Ja kuna selge on, et seaduseelnõu oluliselt muuta ei saa, tuleks vähemalt ministeerium liigsest tööst vabastada ja temale võimalus anda teiste küsimuste lahendamisele asuda. On ju arusaadav, et ükski seadus ei kujune lõplikult välja sarnasena, et ta oleks vastuvõetav kõigile, vaid mõningad vead jäävad ikkagi sisse, ja tegelik elu tõstab need isegi pikapeale esile. Kui tegelik elu nende vigade korrigeerimist nõuab, siis on võimalik neid korrektiivse hiljem seaduse muutmise teel läbi viia. Sarnane on ka asi käesoleva seaduse juures. Seda

kõike arvesse võttes leian mõttetu olema seaduseelnõu komisjoni anda, enam aga pooldaksin seda, et eelnõu I lugemisel vastu võetaks ja II lugemisel soovikorral parandusi tehtaks.

L. Raudkepp (krst) (fakt. märk.): Härra haridusminister tähendas sellele, et hariduskomisjon on käesoleva seaduseelnõu väljatöötamisel kaasa töötanud. Kas võib kaasa töötamiseks arvata seda, kui hariduskomisjonile anti ainult § 10 läbivaatamiseks. See paragrahv käib tundide arvu kohta. Hariduskomisjonis kaitsesin mina valitsuse seisukohta. Muudes asjades hariduskomisjon ei võinud kaasa rääkida, anti ainult § 10 arutamise materjaliks. Ma ütlen, see ei ole kaastöö.

K. Tonkman (põl) (kõneleja poolt läbi vaatamata ja parandamata): Väga austatud härrad Riigikogu liikmed! Härra haridusminister tähendas muu seas, et seadusel olevst puudused, ja need puudused võida kõrvaldada teisel lugemisel. Kuid ometi ei saa niisuguseid parandusi Riigikogus teha, mida see seaduseelnõu tõeliselt praegu vajab, ütleme näiteks tabelid, § 4, kuidas on võimalik Riigikogus neid tabelleid kuidagi viisi parandada? Mina küll ei suuda seda enesele ette kujutada. Rkl. Laarman tegi ettepaneku, seaduseelnõu tagasi anda rahaasjanduse komisjoni. Ma arvan, selle eeldusega, et seal haridusministeerium selle tabeli paranduse tegelikult ise ära teeb, kuna seda Riigikogus teha võimata, ja arvan, et Riigikogu liikmed kõik selle mõttega päri on, et see § 4 — tabelid — vigane on ja parandada tahab, põhjalikult parandada ja kuna seda Riigikogus võimata parandada.... (Chr. Kaarna, tõer:.....on parandatud.) Aga kahjuks ei ole karvaväärtilki parandatud, härra Kaarna, ja ma arvan, kui meie teame, et seal vead sees on, siis ei või meie eelnõu ometi teadlikult vastu võtta vigadega ja tuleb viimati ennem muutmisseadus sisse anda, kui seadus ise vastu võetud. Nii et oleks päris õige, kui see rahaasjanduse komisjoni antakse, ja seal võib haridusministeerium need parandused teha, mis tarvilikud ja millest siin Riigikogus väga põhjalikult kõneldud. Väga suur viga on ometi see, et algkooli- ja keskkooliõpetajate palgad on ühte pandud. Need peaksid loomulikult teisel olema, aga praegu on täielikult ühte pandud. (Chr. Kaarna, tõer: Ei ole.) Miks ei ole, härra Kaarna, see on ju ometi nii! Siis tähendas härra haridusminister veel, et meie ei saagi muid vastu võtta, kui kooliõpetajate delegatsioone ning nendega õiendada. See ei ole veel ainuke põhjus. Igal delegatsioonil on oma põhjused, ja härra haridusminister ei saa vastu vaielda sellele, et ka kooliõpetajate delegatsioonid on

tähelepanu juhtinud nende puuduste peale, mis praeguses seaduseelnõus olemas. Keskkoolide õpetajad on selle peale tähelepanu juhtinud, et ei tohi keskkooli- ja algkooliõpetajate palganormid ühes olla. See on üks kaaluvamatest põhjustest, mille pärast peaks toetama seda, et käesolev seaduseelnõu komisjoni tagasi läheb, kus siis need puudused kõrvaldataks, mis käesolevas seaduses ilmsiks tulnud. (Haridusminister A. Mõttus: Seda saate II lugemisel teha.)

K. Ast (stp): Austatud härrad Riigikogu liikmed! Kui see palgaseaduse eelnõu kätte võtta, poolikultki läbi vaadata ja arvesse võtta neid arvustusi, mis selle kohta kuuldavale tulnud niihästi Riigikogu kõnetoolilt, kui ka ajakirjandusest, kõige rohkem aga õpetajaskonnas endas, siis tundub, et see eelnõu kedagi rahuldada ei jäksa, ja sellepärast oleks selle õige käik — tagasi anda, kui mitte rahaasjanduse komisjoni, siis mõnda teise, kes temale niisuguse kuju annaks, et ta suudaks huvitatud ringkondi rahuldada. Õnnetuseks näib aga senine praktika, et praeguse Riigikogu koosseisu juures ei saa üldse niisugust õpetajate palgaseadust välja töötada, mis enam-vähem õpetajate huvidele vastaks ja enam-vähem õiglase vahekorra maksma paneks õpetajate töö ja palga suhtes. On armas ja kena kuulda, kui mõned parempoolsed härrad Riigikogu kõnetoolilt oma head tahet demonstreerides soovivad käesolev seaduseelnõu komisjoni anda nende puuduste kõrvaldamiseks, mis selles eelnõus olevat. Aga need ettepanekutehjad võiksid ometi meelde tuletada rohkem kui aasta kestnud janti käesoleva seaduseelnõu ümber. Siis ei saaks nad enam soovitada ei rahaasjanduse ega muud komisjoni. Lugupeetud härrad parempoolsed, teie ei soovita eelnõu mitte selleks komisjoni anda, et seda seal südametunnistuse ja parema mõistuse järgi parandada, vaid teie tahate selle komisjoni anda selleks, et kinni pidada. Ja et ma tühje sõnu ei räägi, siis lubatagu tugevada faktidele. (J. Teemant, põl: Faktid ei ole ainult härra Ast'i käes.) Kui praegune Riigikogu kokku oli astunud, siis moodustati valitsuse kandmiseks teatud koalitsioon — nüüd on ta veidi laiemal alusel, kui esialgu — ja see koalitsiooni valitsus, olgu siis millistel kaalutlustel tahes, töötas välja õpetajate palgaseaduse eelnõu ja esitas Riigikogule. Meie saime aru, et kui eelnõu Vabariigi Valitsuse poolt tuleb, siis selle eelnõu taga ka valitsuse rühmad mingisuguselgi määral peaksid seisma. Aga mida nägime Riigikogus seaduseelnõu arutamisel? See oli kevadel 1927, kui eelnõu oli juba hariduskomisjonist läbi käinud,

kui mitte täiesti, siis ometi mõne paragrahvi kaupa. Ta oli ka rahaasjanduse komisjonis mitmel lugemisel läbi vaadatud ja vastu võetud, ainult Riigikogu ette ei tahtnud selle seaduseelnõuga ükski valitsuse erakonna esindajaist tulla. Parempoolsed olid komisjonis enamuses, nad ise töötasid seaduseelnõu välja, need seisukohad, mis neile omased, ja millest nad eriti kinni pidasid, viisid nad seaduseelnõus läbi, aga kui lõpuks seaduseelnõu valmis oli, ei tahetud sellega Riigikogu ette astuda. Siis leiti, et pole enam aega selle läbiarutamiseks. Öeldi, et katsume mingisuguse üleminekutee leida lühemaks ajaks. Selleks üleminekuks esitati jällegi, ma rõhutan eriti, Vabariigi Valitsuse poolt 25% paushaalset palgakõrgendust, mis läinud kevadel ka maksma pandi. Vastav seaduseelnõu oli rahaasjanduse komisjonis läbi vaatamisel. Seal olid parempoolsed rühmad 25% kõrgendusega nõus, võtsid selle vastu, kuid aruandjat eelnõu esitamisel Riigikogule nad enda hulgast ei andnud. Kuigi sisuliselt pooldati ja kuigi algatus tuli valitsuselt, ütlesid valitsust toetavad rühmad kategooriliselt ära aruandja kohuste täitmisest. Ükski nende liikmetest ei võtnud seda enda peale. Kui teie mäletate olin mina tol ajal rahaasjanduse komisjonis abiesimees ja olin sunnitud abiesimehena aruandmisega esinema, et võimalust anda Riigikogule selle seaduseelnõu käsitamiseks. Ma ei mäleta, kas komisjoni esimees oli tol korral kohal või mitte; kodus korra järgi on aruandmine sel korral, kui aruandjat ei leidu, komisjoni esimehe ülesanne. Vististi aga ei olnud komisjoni esimees kohal, ja nii olin mina sunnitud seaduseelnõu aruandjana esinema Riigikogus.

Koalitsioonil on komisjonis olnud alati kindel enamus. Ettepanekud, mis komisjoni on tulnud, nimelt seaduseelnõud, on olnud valitsuse poolt valmistatud, valitsuse poolt heaks kiidetud, aga ometi on püüdnud koalitsioonis olevad rahvasaadikud ise asja nii ajada, et komisjon ei suudaks tööd lõpetada, või kui lõpetaski, et siis oleks tööl niisugune pitser küljes, et sellega Riigikogu ette astudes võiks demagoogiat teha ja algusest peale hakata väntoreli laulu komisjoniandmisest, nagu täna sündis. Mida näete teie täna? On tänane aruandja Leopold Johanson valitseva erakonna liige, on ta sellepärast aruandja kohal, et rahaasjanduse komisjon teda eriliselt usaldab, või on ta komisjoni esimees? Ta on sellepärast sellel kohal, et ühtki teist aruandjat komisjonis ei leidunud. Komisjon oli enamuses selle seaduseelnõu vastuvõtmise poolt. Vabariigi Valitsus on kaalunud nüüd tagantjärele neid üksikuid parandusi, mis komisjonis vastu võeti. Opositsioon ei saanud muudatusi raha-

asjanduse komisjonis vastu võtta. Peate tunnustama, et see on esiteks Vabariigi Valitsuse seaduseelnõu ja teiseks rahaasjanduse komisjoni eelnõu. Aga rahaasjanduse komisjonis ei leitud just selle eelnõu juures mitte enam esimest korda, vaid korduvalt aruandjat nende hulgast, kes seal enamuse moodustasid ja kelle kohus oleks täna aruandjana esineda. Kui teie need faktid ritta seate, siis, austatud härrad Riigikogu liikmed, ei või teie südametunnistuse järgi öelda, et teie selle seaduseelnõuga oleksite ausalt ümber käinud, et teie tahe oleks õpetajaskonna palgaolusid parandada ja oma heasoovlikkust üles näidata Eesti kooli vastu. Kogu aeg on ainult demagoogiat tehtud. Kui meil on maksmas koolisundus, siis meie oleme sunnitud õpetajaile töö eest tasu maksma. Kuid seal tehakse demagoogiat maal koosolekutel, kus kujutatakse õpetajat kui viimast riigisöödikut, kujutatakse õpetajat selleks parasiidiks, keda peab nagu hädapärast sallima ning kelle hävitamise tagajärjel riik ainult võita võiks. Olen isegi niisugust juttu kuulnud, kuidas üks parempoolne rahvasaadik otsekohe on öelnud ühele õpetajate väiksele delegatsioonile: Väga hea, et teie ärevil olete, peaksite teie ometi streikima hakkama, siis saaksime kord õpetajatest lahti.

Meil on olnud väga mitmesuguseid seaduseelnõusid Riigikogus arutamisel ja need ei ole kõige väiksema ulatusega ega iseloomult kerged väljatöötamiseks. Aga meie oleme nendega hakkama saanud. Meie oleme riigiteenistuse seaduse vastu võtnud, meie oleme riigiteenijate palgaseaduse välja töötanud, pangaseadused, rahareformi seadused oleme suutnud vastu võtta, aga nüüd osutub õpetajaskonna palgaseadus niisuguseks ülesaamatuks raskuseks, mis Riigikogule lausa ülejõu käib. Mitmekordsed komisjoni andmised ja komisjonist tagasivõtmised näitavad, et seda eelnõu vastu võtta ei jaksata. Kuidas tegelikult seisukord kohtadel välja näeb, sellest on teised eelkõnelejad juba rääkinud. Aga faktiliselt oli lugu läinud aastal nii, et õpetajad, hoolimata 25%-lisest palgalisast, mis läinud kevadel maksma pandi, teenisid ometi vähem, kui aasta enne. Riigiametnikkude ja -teenijate palk, mis 1. aprillist 1927 maksma pandi, kuigi see ei andnud suuremat palgakõrgendust, oli ikkagi teatud parimus, ei teinud halvemaks seisukorda, aga õpetajatele antud 25%-line palgalisa tõelikult pani õpetajad halvemasse seisukorda, kui enne. Rahvakoolides on see vahe isegi kuni 20 tuhandeni aastas ulatunud, see tähendab 1927. a. teeniti 20.000 mk. aasta kohta vähem kui 1926. a., hoolimata näilisest 25%-lisest kõrgendusest. Parematel juhtudel oli see vahe 5—10.000 mk.

Ka käesoleva seaduseelnõu järgi on õpetajate liike, kes hakkavad uue palgaseaduse järgi vähem palka saama kui enne. See vahe ei ole ju suur: 2—3.000 marka. Ja see on neil noorematel õpetajatel, kellel veel väljateenimisaastaid ei ole, kes alles esimest viit aastat teenivad. Need saaksid ka uue palgaseaduse järgi vähem, kui 1926. a.

Ja sellepärast, kui õigluse mõõdupuu järgi käia, siis oleks Riigikogu, nii nagu see ka 1927. a kevadel lubati, palgaseaduse tagant järele maksma pidanud panema. Kui ajutise seaduseelnõu vastu võtmise kevadel oli, mille järgi 25% palgalisa anti, siis olles aruandja kohal — järelikult mitte enda arvamist avaldamas — deklareerisin, et komisjon vaatab selle 25% palga kõrgenduse seaduseelnõu, kui hädaabi nõu peale, loodab sügisel palgaseaduse eelnõu vastu võtta ja selle differentsi tasuda, mis vahepeal tekib. Sügisel aga ei võetud palgaseadust vastu, ja nüüd hakkame järgmisesse kevadesse jõudma. Kui algul valitsuse poolt ettepanek oli tehtud, 1. veebruariks palku maksma panna, siis on nüüd see tähtaeg edasi lükatud 1. aprilli peale. Muidugi jääb see termin sel juhtumisel püsima, kui seadus enne 1. aprilli vastu võetakse, aga kui ta komisjoni antakse, siis võime rahuliku südamega öelda, et tuleb samasugune lugu, nagu 1927. aasta kevadel oli: viivitatakse seaduseelnõuga komisjonis niikaua, kuni jõuab kevadine istungjärg kätte. Algab seaduste masindamine, mis Ameerika vorstitegemise vabrikut meelde tuletab, ja siis on küllalt põhjust, et selle seaduseelnõu juurde mitte tulla, kui ühe suurema ja oma iseloomult palju vaidlust tekitava juurde.

Kui asjalikult selle küsimuse peale vaadata, siis ei ole mingisugust lootust, et komisjon võiks seaduseelnõus parandusi teha, mille tagajärjel käesolev seaduseelnõu hakkaks Riigikogu enamust rahuldama. Tuleks ainult venitamine. Kui selle seaduseelnõuga midagi teha saab, siis on tegija Riigikogu ise, kes II lugemisel parandusi võib teha ja kas või juhusliku enamusega seisukohad lõplikult määrata. Komisjoni kaudu seisukohti määrata, nii et ka Riigikogu neist kinni peaks, on lootusetu, sest üks osa rahvasaadikutest ei vaata selle seaduseelnõu kui tõsise asja, vaid kui naljanumbri, demagoogia eseme peale. Meie avalikkusele, niipalju, kui see meie koolielu on jälginud, ja küüpalju ta uusi haridusepüüdeid tunnustab, on jäänud armetu maik suhu kõigest sellest viletsast talitusest, mis õpetajate palgaseaduse eelnõu juures aset leidnud. Meie oleme suurte sõnadega kõnelenud hariduslikkudest tarvetest ja sellest, et tahame oma riigi kultuurriigina üles ehitada ja, võib olla, oleme sellel ala head tahetki ilmu-

tanud. Aga meie rahvahariduse alal on see tahe puudunud. Ei saa üles ehitada kooli, ilma et elavat jõudu ei hinnataks. Meil on tekkinud noor põlv kooliõpetajaid, ja kui võtate linnakoolid, siis näete, et seal on üle jõutud veneaegsest rutiinist ja selleaegsest õpetamise viisist, mis meil pedagoogikas enne peaosamängis. Ma mõtlen, et haridusministeeriumi asjatundjad iga silmapilk on valmis minu sõnu kinnitama, et meie tõesti sellele üle oleme saanud. Ainult kaugemates nurkades halvemas olukorras seisvates maakoolides võib ette tulla, et on veel väga kehva haridusega juhatajad, kus siis ka ehk veneaegset õpetamisviisi tarvitatakse. Üldiselt aga võib öelda, et olukord on paranenud ning muutunud.

Aga küsime, kelle teene see on. Kas on see keskkohast, tsentrumist olenev. Tsentrumi teene on see ainult niipalju, et on katsutud välja töötada kavu, kuna elust läbimurdmine on olnud õpetajakonna ülesanne. Neid tagajärgi kätte saades peame toonitama, et noor õpetaja, kes Eestis oma hariduse saanud, on südamega asja juures. Teiselt poolt aga ei ole südamlikkust asja kohta tuntud. Õpetajate töö hindamise juures ei ole käidud asjalikkuse teed, kõnelemata südame teest, ja see on jätnud suure kibedustunde neisse inimestesse. Nad leiavad, et sõnades tehakse väga palju, kuid tegudes ei ole neile vastu tulnud ja nendega käiakse nii ümber, nagu oleksid nad üleaarune element Eesti vabariigis.

Kõneldakse veel nende palga suurendamisest. On see tõsi? Kui võrrelda praegust „suurendamist“ nagu öeldakse, 1926. a. ja vist ka 1925. a. palkadega, siis ei ole siin tegemist palkade suurendamisega, vaid ainult tundide suurendamisega. Ja kui olekski mingisugune faktiline palkade suurendamine selle kaudu teoks saanud, siis on ometi töökoormatuse tõstmisega see vahe kompenseeritud. Mitte midagi ei anta armu poolest. Kuidas see pedagoogilise tegevuse ja koolielu peale mõjub, et tundide arv suureks kruvitakse, seda saab näha alles mõne aasta pärast: ka seda, kuhu see õpetajate üleliia suur töökoormatus meid viib. Missuguses Lääne-Euroopa riigis on 30 õppetundi sunduslikud? Ei kuskil, ei üheski alg- ega keskkoolis, aga meie tahame seda teha. Ma saan aru, kui meil oleks õpetajatest suur puudus, et meie ei oleks muidu saanud koolivõrku teostada, kui oleksime pidanud 30 sunduslikku nädalatundi õpetajale peale panema. Meil ei ole õnneks seda. Tänavu sügisel nägime juhtu, kus mõnele vabanenud kohale oli 40—50 kandidaati üles antud. Need olid paremad kohad, mitte palga, vaid asukoha poolest. Aga üldiselt tundus õpetajate ülejääki ja edaspidistel aastatel on see ülejääk kahtlemata veel

suurem, kui mõned uued lennud seminaridest on välja tulnud. Ma ei taha sellega öelda, et peaks õpetajate seminarid seisma panema, vaid arvan, et haridusministeerium võiks neid uusi jõude ära kasutada, lastes vanu õpetajaid pensioni peale, kes uue kooli jaoks ei kõlba, sest nad ei suuda seal produktiivselt tööd teha. Värsked jõud võiksid seal tööd leida. Ka ei peaks neid inimesi, kes on parema kooli jaoks ettevalmistuse saanud, ja uut ning värsket tahet enesega kooli võivad tuua, ootama jätta. Ma tean, et ma ainult kurtidele kõrvadele räägin. Nad ei saa üldse aru, et õpetajal raske töö on, nende arvates on see lihtne käsitöö. Härra Laarman'i arvates on võib olla töö see, kui ta komisjonis ja Riigikogu kõnetoolil heaks võtab oma arvamisi avaldada, kuigi need sageli omapärased. Õpetaja töö on vastutuserikkam, kui mõnel rahvasaadikul, kes õieti ei ole veel vastutusetunde kõrgusele kasvanud. Õpetaja ei saa klassi nii vähese vastutusetundega juhtida, kui meil komisjonides istutakse. Teiseks ei piirdu vastutus ainult klassiga, vaid korralik õpetaja teeb väljaspool klassi palju tööd. Kas keegi tuleb ta asemele ja parandab need vihud, mis matemaatika ja Eesti keel õpetajatele kätte toovad. Ette valmistamata ei peaks ükski õpetaja klassi minema. Kui aga õpetaja tööga üle koormatud, siis on ta sunnitud ette valmistamata klassi minema, ja ta tunnid on palju halvemad, kui ettevalmistatud tunnid.

Minul on juhus olnud varemalt sellest rääkida, ja sellepärast ei taha ma detailidesse minna. Lõpetades võtan kokku lühidalt selle, mis tahtsin öelda. Seaduseelnõu oleks seda väärt küll, et see komisjoni anda, aga meil ei ole niisugust komisjoni ja niisuguseid rahvasaadikuid, niisugust vastutusetunnet, ega valitsuse rühmadel seda distsipliini, et meie seda teha saaksime. Ettepanek — eelnõu rahaasjanduse komisjoni anda, tähendab sabotaashi. Ma saan aru, kui vastasrind katsub tööd takistada, kui vastasrind on mõnikord sunnitud sabotaashi tegema. Aga enamusele ei ole see lubatud. Komisjoni andmine nende eelduste juures, mis meil praegu poliitilises elus maksavad, oleks ülearune. Nende eelduste juures ei saa ka komisjon eelnõuga midagi teha. Sotsialistid, tunnustades, et selle eelnõuga ei honoreerita veel vääriiselt õpetajate tööjõudu, tunnustades, et eelnõu ei tee heaks ülekohut, mis õpetajatele on tehtud viimaste aastate jooksul, oleme siiski sunnitud kaitsma eelnõu sel põhjusel, et ta on ikkagi parem, kui käesoleva üleminekuaja olukord, mis õpetajatele küllalt raske tundub ja mis üldiselt kibeda meeoleolu on tekitanud. Loodan kindlasti, et kui seaduseelnõu teisel lugemisel Riigi-

kogus arutamisele tuleb, siis Riigikogu jaksab kõik parandused läbi sõeluda ja jämedamad ning rikkamad terad välja valida ja seaduses kindlaks määrata. Selles mõttes vaidlen komisjoni andmise ettepaneku vastu ja pooldan teisele lugemisele üleminemist.

J. Laidoner (põl) (fakt. märk.): Lugupeetud rahvasaadikud! Lugupeetud eelkõnelejust võis aru saada nii, et rahaasjanduse komisjonis selle eelnõuga muud ei tehtud, kui ainult vaieldi selle üle, kes seaduseelnõu aruandmise enda peale võtab. Mul on au olla pikemat aega rahaasjanduse komisjoni esimeheks, ma olen puudunud möödunud aasta märtsikuul ainult mõned koosolekud ja maikuul kaks nädalat, kuid ma ei ole kuulnud rahaasjanduse komisjonis vaidlusi selle seaduseelnõu aruandmise üle. Pean seda otsekoheselt tunnistama. Ma pean ütlema, kui vaidlused olla võisid, siis ainult üks kord kevadel.

Veel juhin tähelepanu sellele, et seda seaduseelnõu ei ole keegi komisjonis saboteerinud, küll aga võttis Vabariigi Valitsus selle tagasi seisukoha võtmiseks. Nii kui seaduseelnõu sealt tagasi tuli, võeti ta komisjonis kohe arutusele ja õige intensiivselt. Muidugi nõudis see seaduseelnõu palju koosolekuid. Pean tunnistama, kui seaduseelnõu oli peaaegu täielikult vastu võetud III lugemisel, siis tuli valitsuse esindaja ja kahe koosoleku ajal tegi ta uusi parandusi. Nagu näha ei olnud valitsuse seisukoht kindel. Tähdandan, et just kaks viimast koosolekut seaduseelnõu arutamisel ainult nende paranduste arutamiseks peeti.

Aruandja **L. Johanson** (lõpusõna): Rahaasjanduse komisjoni nimel võin vaielda seaduseelnõu komisjoni tagasiandmise vastu. Kuigi suur osa sellest ajast, mis on möödunud seaduseelnõu esitamisest, välja arvatud see aeg, mil eelnõu oli seisukoha võtmiseks valitsuses, oli rahaasjanduse komisjonil võimalus eelnõu põhjalikult läbi kaaluda ja parandusi teha, kuna seaduseelnõu ise võrdlemisi väike on. Ja mina ei ole ka ühegi kõneleja suust kuulnud erilisi konkreetseid parandusi, mis vääriksid seda, et nende pärast tuleks eelnõu komisjoni tagasi anda.

Ma pean ka kahjuks konstateerima, et need seisukohad, mida rühmade poolt ette toodi, lähevad lahku sellest, mis protokolleeritud komisjonis. Võtame näiteks kristliku rahvaerakonna. Kristliku rahvaerakonna üks esindaja ütles — igatahes võis tema kõnest aru saada — et ka kristlikku rahvaerakonda palganormid ei rahulda ja tuleks õiglasem olla õpetajate hindamises. On protokolleeritud rkl. Anniko sõnad: „kui õpetaja maal kuni 18.000

marka kuus palka saab, siis kutsub see nuri-
semist välja kodanikkude hulgas, kui ka teiste
maal töötavate intelligenti hulgas, kes palju
vähem palka saavad, nagu jaoskonnaarstid
ja kirikuõpetajad. Niisugused väärnähtused
tulevad II lugemisel kõrvaldada“. See kõne-
leb selle vastu, mis kirikuõpetaja Sternfeldt
siin kõneles. Ja teises kohas ütleb härra An-
niko: „kuna õpetajate palku on tuntavalt...“
— on protokolleeritud „tuntavalt“ — „...tõs-
tetud, tuleks ka õpetajate tööd vastavalt regu-
leerida“. Nii et need kõnelevad selle seis-
koha vastu. (J. Teemant, põl: Näha, et
tark mees on.)

Siis on härra Laarman'i poolt tähelepanu
juhitud sellele, et liiga palju rõhku on pandud
dokumendile või paberile. Rahaasjanduse ko-
misjonis aga samast rühmast härra Tonkman
ütles sõna sõnalt järgmist, mis protokolleerit-
tud on: „ei saa heaks kiita, kui kutseta õpe-
taja rohkem palka hakkab saama, kui mõni
üliskooli haridusega isik teisel alal“.

Arvan, see kõneleb selget keelt, et siin on
vastavalt hinnatud kutsega õpetajat ja püütud
näidata, et ei tuleks samuti hinnata kutseta
õpetajat, kuid mida võiks ette tuua, kus ideali-
seeritakse neid õpetajaid, kellel kutset ei olnud,
öeldes, et need paremad olla kui praegused.

Edasi § 4. kohta on ettepanek ja just § 4.
pärast soovitatakse eelnõu komisjoni tagasi
anda. Siin tuuakse põhjuseks, et tuleb pare-
mini liigitada. Komisjonis oleks võimalik olnud
liigitada, kuid niisugust ettepanekut tehtud ei
ole. Missugused on need ettepanekud, mis on
tehtud § 4. kohta? Need iseloomustavad seda
tagamõtet, milleks need ettepanekud tehtud
on. Näiteks ettepanek K. Tonkman'ilt:
„Alamkomisjonile tuleks ülesandeks teha § 4.
ümber töötada nõnda, et palgad üle 25% ei
tõuseks. Oleks soovitav, et õpetajad oleksid kut-
sega, kuid see pole kahjuks läbiviidav, kuna
siin omavalitsustel väga palju öelda on. Meil
on kutseta õpetaja isegi maakonna hariduse-
politika juht, kes käske annab isegi koolinõu-
nikkudele“. (J. Teemant, põl: Kes see
kirjapanija on?) Kirjapanija on sekretär,
ja see sünnib juhataja kontrolli all.

Siis K. Tonkman'i ettepanek: „Need pal-
gad on liiga kõrged. Ettepanekuid vähenda-
miseks on raske teha. Sellepärast ei saa meie
selle paragrahvi poolt hääletada“. Sel põhjusel
võeti § 4. vastu, kuid nüüd kõneldakse liigi-
tamisest.

M. Laarman paneb ette § 4. lahtiseks jätta,
seaduseelnõu arutamine katkestada, ning see

tagasi anda Vabariigi Valitsusele ümbertöö-
tamiseks alusel, et läbistikku õpetajate palgad
üle 25% ei tõuseks.

See on sootu teine asi, kui tabeli ümber-
töötamine ja liigitamine. (J. Teemant, põl:
Kas kõik protokolleeritakse, mis kõnel-
dakse?) Mina olen kõnelenud nende ette-
panekute vastu, seda ei tarvitse siin lu-
geda.

Edasi M. Martinson'i — kuulub põllu-
meeste rühma — ettepanek: „Teen ettepaneku,
§ 4 anda alamkomisjoni, et kooliõpetajate pal-
kade normid saaksid uuesti läbi kaalutud,
et need üldiselt ei tõuseks üle 25%“. Nüüd
aga öeldakse, et § 4. tuleb komisjoni tagasi
anda sellepärast, et liigitamine õiglane ei ole-
vat, milles aga see ebaõiglus seisab, seda ei
ole öeldud, on näidatud ainult selle peale, et
vahe keskkooli juhataja ja algkooli juhataja
palga vahel ei olevat kuigi suur. See vahe on
olemas, aga selle vahe peale ei ole komisjon
erilist tähelepanu pööranud. Imelik on aga
siin see, et meil katsutakse nagu keskkooli eriti
välja tõsta, kuna algkooli tahetakse nagu alla
suruda. Komisjonis ma seda tendentsi tähele
ei pannud, siis jäi mulje, et vähemalt üks osa
komisjoni liikmetest on arvamisel, et algkool
on ka meie põllumeestele tähtis, on meie rah-
vale mitte vähem tähtis kui keskkool. Et alg-
kooli tahetakse eriti alla suruda, sarnast üldist
tendentsi ma komisjonis märganud ei ole, aga
kui siin see esile tuleb, et algkooli peale tuleks
vähem rõhku panna, kui keskkooli peale, siis
on seda katsutud ka nende poolt, kes seda vaa-
det pooldavad, põhjendada, kuid põhjendused
ei olnud küllalt kaaluvad. Komisjonides on
olnud mitu korda eelnõu arutamise katkesta-
mise ettepanekuid, aga ka seal ei ole erilisi
parandusi, mis oleksid tagasi lükatud, kunagi
tehtud. Peab tunnistama, et see, mis Riigi-
kogule esitatud, on õieti komisjoni kauaegse
võrdlemisi tähelepaneliku töö vili, ja vaevalt
saab enamus küll teisel seisukohal olla. Mul
on ära märgitud veel terve rida väljavõtteid
komisjoni protokollides, mida ma võiksin
ette lugeda, et näidata, et need, kes siin sõna
võttes seisukohti avaldasid, komisjonis teisel
arvamisel on olnud. Aga ma pean seda liig-
seks, sest ma ei taha uskuda, et need väited,
mis siin ette kantud, küllalt kaaluvad oleksid
selleks, et eelnõu komisjoni tagasi anda.

Juhataja M. Martna: Panen hääleta-
misele rkl. Laarman'i ettepaneku — anda
seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni uuesti
läbivaatamiseks. (Hääletatakse.) Näh-
tava enamusega on ettepanek tagasi

lükatud. Hääletamisele tuleb ettepanek, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud. (Hüüded: Lõpetada.) On ettepanek, koos-

olek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.55 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abisekretär **O. Liigand.**